

รายงานผลสรุปการดำเนินการโครงการเวทีความคิด
เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

เสนอ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พฤษภาคม 2543

สารบัญ

- สรุปผลการดำเนินการโครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย
- ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย
- ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม
- ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสัมมนาต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย
- ผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่น ความต้องการ ความคาดหวังของประชาชนต่อการอำนวยความสะดวกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความพึงพอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ของ ABAC Poll
- ผลสรุปการประชุมสัมมนาโครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย 13 เรื่อง
 - ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษหน้า
 - สื่อลามกและการค้าประเวณีทางอินเทอร์เน็ต : มะเร็งร้ายที่ทำลายเยาวชนไทย
 - วิกฤตยุติธรรมกับนวัตกรรมใหม่ในการบริหารงานยุติธรรมและการลงโทษผู้กระทำความผิด
 - กระบวนการยุติธรรมไทยกับปัญหาความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบตามแนวทางในรัฐธรรมนูญใหม่
 - กฎหมายอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ : แนวทางในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมยุคไอที
 - กระบวนการยุติธรรมกับการควบคุมปัญหายาเสพติด : นโยบายและมาตรการที่ต้องทบทวน
 - การพัฒนาบุคลากรและเสริมสร้างองค์ความรู้ : ฤกษ์งามการพัฒนาระบบการยุติธรรมสู่ศตวรรษหน้า
 - กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ
 - ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็ก
 - กระบวนการยุติธรรมกับความรุนแรงที่เกิดแก่ผู้หญิง
 - ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข
 - บทบาทของประชาสังคมกับกระบวนการยุติธรรม
 - บทบาทกระบวนการยุติธรรมในการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน

สรุปผลการดำเนินการโครงการเวทีความคิด
เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

สรุปผลการดำเนินการโครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ความเป็นมา

เนื่องจากสถาบันกฎหมายอาญาตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการรักษาความสงบสุขของสังคม โดยการอำนวยความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และระยะเวลานี้ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของประเทศ อันมีผลมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก และการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศอันเกิดจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อกลางปี พ.ศ. 2540 จึงมีความจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการที่สามารถนำเอากฎหมายมาบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรมอย่างเสมอภาค ตลอดจนเป็นกระบวนการที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล มีความโปร่งใสสามารถถูกตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

การดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว นั้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยากเพราะกระบวนการยุติธรรมไทยขาดการมองปัญหาในภาพรวมที่เชื่อมโยงกันมาเป็นเวลานาน และองค์กรในกระบวนการยุติธรรมยังขาดการร่วมมือประสานงานกัน ตลอดจนขาดเจตจำนงค์ทางการเมืองที่จะเข้ามาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ด้วยเหตุดังกล่าวสถาบันกฎหมายอาญาจึงได้ริเริ่ม “โครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย” ขึ้น โครงการนี้ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินสภาพปัญหาและสถานภาพองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และส่วนที่สองเป็นการเปิดเวทีสัมมนาในหัวข้อสำคัญที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม 13 หัวข้อ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหลายองค์กร ได้แก่ ธนาคารโลก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศคานาดา (CIDA) รัฐบาลสหรัฐอเมริกา รัฐบาลนิวซีแลนด์ และองค์การยูนิเซฟ โดยในการดำเนินกิจกรรมทั้ง 2 ส่วน ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์

1. เป็นเวทีระดมความคิดจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ นักการเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้สื่อข่าว และประชาชนผู้สนใจ เพื่อประเมินสภาพปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม
2. ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจสภาพปัญหาและประเมินสถานภาพองค์ความรู้ (literature review) เพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาและวางแผนเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม
3. สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นด้านการวิจัย เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในหมู่นักวิชาการ และสร้างเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายและนโยบายเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม

4. เป็นเวทีให้ข้อมูลแก่ประชาชนเพื่อให้ได้มีโอกาสรับรู้รับทราบถึงปัญหาและมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง

แนวทางในการดำเนินงาน

1. ดำเนินการจัดการสัมมนาทางวิชาการ การประชุมโต๊ะกลม การประชุมระดมความคิดเห็น และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการภายใต้หัวข้อ (theme) ที่อยู่ในโครงการเพื่อประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และชี้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่อง ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมกันแสวงหากลยุทธ์ในการณรงค์ผลักดันให้เกิดการแก้ไขกฎหมายหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย โดยผู้เข้าร่วมโครงการประกอบไปด้วย ประชาชนผู้สนใจ นักวิชาการ กลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ และบุคคลในกระบวนการยุติธรรม โดยในการจัดกิจกรรมทางวิชาการทุกครั้ง จะถ่ายทอดเสียงผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และบันทึกเทปโทรทัศน์เพื่อเผยแพร่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นในโครงการด้วย

2. จัดทำการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ (literature review) ในทางวิชาการที่ได้มีการทบทวนหรือการค้นคว้าในรูปแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมเพื่อประเมินองค์ความรู้ที่มีอยู่ เพียงพอที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมได้เพียงพอหรือไม่ และมีส่วนใดบ้างที่จำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อนำผลไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม

3. นำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากการระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายตามข้อ 1 มาพิจารณาประกอบกับข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ที่ประมวลตามข้อ 2 แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบงานยุติธรรมของไทยสู่ศตวรรษหน้า

4. ร่วมมือกับสำนักวิจัยเอแบคโพลล์สำรวจความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

กิจกรรมที่ดำเนินการในโครงการ

1. การศึกษาและวิจัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อประเมินสภาพปัญหาและสถานภาพองค์ความรู้ในกระบวนการยุติธรรม 2 เรื่อง ได้แก่

(1) เรื่อง “การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา” โดย รองศาสตราจารย์ ดร. พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ

(2) เรื่อง “การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา” โดย รองศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล

2. การจัดการสัมมนาทางวิชาการ ได้จัดการสัมมนาทางวิชาการ ทั้งหมด 15 ครั้ง ดังนี้

- (1) ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษหน้า (สิงหาคม 2541)
- (2) สื่อลามกและการค้าประเวณีทางอินเทอร์เน็ต : มะเร็งร้ายที่ทำลายเยาวชนไทย (กรกฎาคม 2541)
- (3) วิกฤตยุติธรรมกับนวัตกรรมใหม่ในการบริหารงานยุติธรรมและการลงโทษผู้กระทำความผิด (กันยายน 2541)
- (4) กระบวนการยุติธรรมกับการสร้างความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบตามแนวทางในรัฐธรรมนูญใหม่ (กันยายน 2541)
- (5) กฎหมายอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ : แนวทางในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมยุคไอที (ตุลาคม 2541)
- (6) กระบวนการยุติธรรมกับการควบคุมปัญหายาเสพติด : นโยบายและมาตรการที่ต้องทบทวน (กุมภาพันธ์ 2542)
- (7) การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (กุมภาพันธ์ 2542)
- (8) การพัฒนาบุคลากรและการเสริมสร้างองค์ความรู้ : กุญแจการพัฒนากระบวนการยุติธรรมสู่ศตวรรษหน้า (เมษายน 2542)
- (9) กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (มิถุนายน 2542)
- (10) ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็ก (กรกฎาคม 2542)
- (11) กระบวนการยุติธรรมกับความรุนแรงที่เกิดแก่ผู้หญิง (กันยายน 2542)
- (12) ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข (มกราคม 2543)
- (13) บทบาทของประชาสังคมกับกระบวนการยุติธรรม (พฤษภาคม 2543)
- (14) บทบาทกระบวนการยุติธรรมในการแก้ปัญหาคอร์รัปชั่น (กรกฎาคม 2543)
- (15) ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย : ผลสรุปการศึกษาวิจัยใน โครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย (ตุลาคม 2543)

3. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและสร้างเครือข่าย

- (1) ได้จัดทำจดหมายช่วยสถาบันกฎหมายอาญา (TCLI Update) ออกปีละ 4 เล่ม ตลอดช่วงเวลาโครงการเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโครงการ นำเสนอผลสรุปของการสัมมนาและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อสร้างเครือข่ายของกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม
- (2) ได้ร่วมมือกับกรมประชาสัมพันธ์เผยแพร่การดำเนินการของโครงการสู่สาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ถ่ายทอดสดการสัมมนาในโครงการทุกครั้งผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และบันทึกเทปโทรทัศน์เพื่อทำการเผยแพร่

ในรายการ “เวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย
ช่อง 11

(3) ได้เผยแพร่ผลสรุปการสัมมนาทางวิชาการผ่านทางนิตยสาร “บทบันทึก” ซึ่งเป็นนิตยสารทางวิชาการของเนติบัณฑิตยสภา

(4) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดทำโครงการหนังสือชุด “ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม” โดยนำเอาผลการสัมมนาและกิจกรรมทางวิชาการของโครงการมาเรียบเรียง เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชนในวงกว้างขึ้นในรูปของหนังสือ

(5) ได้นำเสนอผลการสัมมนาแต่ละครั้ง และผลการดำเนินการของโครงการผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในลักษณะของรายการสนทนาเป็นครั้งคราวตามโอกาสที่อำนวย

4. การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

ได้รับความร่วมมือจากสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม 2 เรื่อง ได้แก่

(1) เรื่อง “สำรวจความเชื่อมั่น ความต้องการ และความคาดหวังของประชาชนต่อการอำนวยความยุติธรรมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ : กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วประเทศ”

(2) เรื่อง “สำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม : กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ”

งบประมาณ

ในการดำเนินโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทยได้ใช้งบประมาณในการดำเนินการทั้งสิ้น 2,302,423.49 บาท โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ดังนี้

1. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	659,000.00 บาท
2. องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศคานาดา (ผ่านมูลนิธิวิเทศพัฒนา)	799,727.00 บาท
3. ธนาкарโลก	290,656.49 บาท
4. สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย	366,600.00 บาท
5. สถานทูตนิวซีแลนด์ประจำประเทศไทย	103,600.00 บาท
6. องค์กรทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ)	82,840.00 บาท

* นอกจากการช่วยเหลือทางการเงินดังกล่าวแล้ว ยังได้รับความอนุเคราะห์จากกรม

* ยูนิเซฟได้ให้การสนับสนุนสถาบันกฎหมายอาญาในการจัดการศึกษาวิเคราะห์ เรื่อง “กฎหมายและแนวปฏิบัติในประเทศไทย เฉพาะกรณีที่ไม่สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา” จำนวน 814,000.00 บาท โดยในส่วนการจัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชนเกี่ยวกับรายงานการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าว ได้นำมาเป็นหัวข้อหนึ่งในโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย และได้ใช้งบประมาณในส่วนการจัดสัมมนานี้ 82,840.00 บาท

ประชา- สัมพันธ์ในการเผยแพร่การดำเนินการกิจกรรมผ่านทางสื่อของกรมประชาสัมพันธ์โดยไม่คิดมูลค่า และ
ได้รับความร่วมมือจากสำนักวิจัยเอแบคโพลล์สำรวจความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมโดยไม่คิดมูลค่าอีกด้วย

ในการดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ (ยกเว้นการสนับสนุนจาก สกว. ซึ่งมอบให้ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้อำนวยการสถาบันกฎหมายอาญาโดยตรง ในฐานะเป็นผู้ประสานงานโครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการยุติธรรม ให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) โครงการได้รับความอนุเคราะห์จากมูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา ซึ่งมีศาสตราจารย์ คณิง ภาไชย เป็นประธานมูลนิธิ และมีบริษัทไพร์วอเตอร์เฮาส์แอนด์คูเปอร์ (Price Water House Coopers) โดยนายพงษ์ศักดิ์ อัสชะกุลวิสุทธิ์ เข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการตรวจสอบทางบัญชีของมูลนิธิ เพื่อให้การใช้จ่ายเงินช่วยเหลือดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ให้ทุน นอกเหนือจากระบบการตรวจสอบขององค์กรผู้ให้ทุน ซึ่งมีกำกับอยู่แล้วอีกชั้นหนึ่ง

ผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน

1. ได้ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม วิสัยทัศน์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ตลอดจนแนวทางและมาตรการในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวม
2. ได้ทราบถึงสถานภาพองค์ความรู้ของงานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและหัวข้อที่สมควรทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม
3. ได้ทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในหัวข้อสำคัญที่เป็นที่สนใจและแนวทางการแก้ปัญหาอันเกิดจากการระดมความคิดของผู้เข้าร่วมการสัมมนา
4. ได้สร้างความตระหนักทั้งในกลุ่มบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและสาธารณชนถึงความสำคัญและความจำเป็นในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เป็นกระบวนการที่สามารถอำนวยความสะดวกเป็นธรรมอย่างแท้จริง
5. ได้สร้างเครือข่ายระหว่างนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม และบุคคลในวงการด้านอื่นที่สนใจ เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาด้านกฎหมายและนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรม
6. ได้เผยแพร่ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนได้รับทราบและสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนา

การประเมินผลการดำเนินการ

1. โครงการนี้ได้ปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ต้องการประเมินสถานภาพองค์ความรู้เพื่อหาโจทย์วิจัย โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของ “ผู้ใช้งานวิจัย” (users) โดยได้เสริมในส่วนการระดมความคิดในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และเพื่อให้เกิดพลังสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงควบคู่กันไปด้วย จึงทำให้ลักษณะการทำงานเปลี่ยนแปลงไปจากที่คาดหมาย

ไว้เดิมมาก เพราะไม่ใช่เป็นเพียงแต่มุ่งผลในเชิงการทำวิจัย แต่มีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมควบคู่กันไปด้วย อีกทั้งงบประมาณในส่วนการดำเนินการในการจัดการสัมมนานั้นไม่ได้มีพร้อมที่จะวางแผนโครงการโดยตลอดตั้งแต่แรก แต่ต้องจัดการสัมมนาไปและพยายามหาทุนเพิ่มเติมไปเรื่อย ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้โครงการต้องล่าช้าไปกว่ากำหนดเดิมมาก และอาจจะมีหัวข้อไม่ครอบคลุมสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึง

2. เนื่องจากเป้าหมายหลักของโครงการเปลี่ยนจากการหาโจทย์วิจัยที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้งานวิจัย ไปสู่การสร้างความสะดวกสบายเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีสภาพปัญหาที่สำคัญส่วนหนึ่งคือ การขาดการมองภาพรวมของกระบวนการยุติธรรม เป้าหมายในการออกแบบโครงการจึงไปมอที่ปัญหาในภาพรวมของระบบ และพยายามทำให้เห็นภาพที่ชัดและง่ายต่อความเข้าใจเพื่อสามารถสื่อสารกับประชาชนได้ จึงทำให้ผลที่ได้จากโครงการนี้เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางและมาตรการต่าง ๆ ในภาพรวม ไม่ได้ลงลึกไปถึงวิธีการในการแก้ปัญหาในรายละเอียดในการดำเนินขั้นต่อไป จึงสมควรนำเอาประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากโครงการนี้ไปขยายภาพลงลึกในรายละเอียดในส่วนต่าง ๆ ต่อไป

3. แม้ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการในทางวิชาการอาจจะยังไม่สมบูรณ์ แต่โครงการนี้มีจุดเด่นที่สามารถสร้างเครือข่ายและแนวร่วมในระหว่างผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ นักการเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่จะมาร่วมกันระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิวัฒนาการที่สำคัญก้าวหนึ่งของการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย นอกจากนี้ โครงการนี้ยังสามารถทำให้สาธารณชนได้เริ่มมองเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรม และความจำเป็นในการที่จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง

4. จากผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสัมมนาในการนำเสนอ “ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย” ทุกคนเห็นด้วยกับแนวทางของยุทธศาสตร์ดังกล่าว (จากแบบสอบถามที่ตอบเข้ามา 65 ราย 49 รายตอบว่าเห็นด้วยมาก และ 16 รายตอบว่าเห็นด้วย) และผู้เข้าร่วมการสัมมนาส่วนใหญ่เห็นว่ายุทธศาสตร์ที่นำเสนอครอบคลุมและสามารถแก้ปัญหาได้ (44 รายตอบว่าครอบคลุม 20 รายตอบว่ายังต้องเพิ่มเติมมาตรการบางอย่าง) นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะที่ให้มีการดำเนินโครงการในลักษณะเช่นนี้ต่อไป แต่เห็นควรปรับปรุงให้สามารถตอบคำถามในเชิงลึกมากขึ้น และให้พยายามนำยุทธศาสตร์เหล่านี้ไปปรับเป็นยุทธวิธีที่จะนำไปพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ได้ผลจริง (โปรดดูผลสรุปแบบสอบถามที่แนบ)

ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

สารบัญ

	หน้า
1. สภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย	1
2. วิสัยทัศน์กระบวนการยุติธรรมไทย	6
3. กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารงานยุติธรรม	7
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย	7
5. แนวทางสู่สัมฤทธิ์ผล	18
ตารางที่ 1 : ตารางเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ในการบริหารงานยุติธรรม	21
ตารางที่ 2 : ตารางสรุปสภาพปัญหาและแนวทาง/มาตรการในการแก้ไขปรับปรุง	22

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย

ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์*

1. สภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย

จากการที่สถาบันกฎหมายอาญาได้จัดการสัมมนาในโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย โดยระดมความคิดทั้งจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ องค์กรเอกชนและประชาชนผู้สนใจอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง และได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหา ตลอดจนสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมควบคู่กันด้วย ทำให้สามารถประมวลสภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมไทยได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมไทย

กระบวนการยุติธรรมไทยถูกวางโครงสร้างในลักษณะที่ไม่มีการบริหารงานยุติธรรมในภาพรวม โดยองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมจะแบ่งแยกความรับผิดชอบและการบริหารงานออกเป็นส่วน ๆ โดยไม่มีความเชื่อมโยงหรือความรับผิดชอบต่อกันเท่าที่ควร กล่าวคือ เดิมนั้นกระทรวงยุติธรรมซึ่งควรเป็นแกนกลางในการบริหารงานยุติธรรมให้มีความเชื่อมโยงกันทั้งกระบวนการตามหลักสากล แต่ก็ถูกวางโครงสร้างให้เป็นเพียงกระทรวงการของศาลยุติธรรม เพียงจะมีการแยกศาลยุติธรรมออกไปตามรัฐธรรมนูญนี้เอง ส่วนอัยการเดิมสังกัดกระทรวงยุติธรรมแล้วกลับถูกโอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย จนกระทั่งต่อมาเป็นหน่วยงานในกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรีโดยไม่สังกัดกระทรวงทบวงใด สำหรับตำรวจเดิมสังกัดกระทรวงมหาดไทยแล้วถูกโอนไปเป็นหน่วยงานในกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรีเช่นเดียวกับอัยการ และในส่วนของราชทัณฑ์ยังคงอยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทยมาโดยตลอด การดำเนินการของแต่ละองค์กรมีเพียงข้อตอสัน ๆ ที่ยึดโยงกัน แต่ต่างฝ่ายต่างทำโดยไม่มีระบบประสานให้ร่วมมือกัน สภาพปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างที่บกพร่องและผิดส่วนของกระบวนการยุติธรรมไทยได้ก่อให้เกิดปัญหาที่อาจแยกแยะได้ ดังนี้

- ขาดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาระบบการยุติธรรมในภาพรวม ทั้งนี้เพราะผู้บริหารในกระบวนการยุติธรรม มักจะคิดถึงแต่องค์กรของตนมากกว่าระบบยุติธรรมในภาพรวม ทำให้กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบขาดวิสัยทัศน์ของการพัฒนาไปสู่อนาคต

- ไม่สามารถกำหนดนโยบายทางอาญาและน่านโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การขาดศูนย์รวมที่สามารถกำหนดนโยบายที่ผูกพันองค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้ทั้งหมด ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายทางอาญาและการน่านโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

- ขาดความร่วมมือกัน การที่เน้นผลสำเร็จเฉพาะของหน่วยงานของตน โดยไม่มองถึงผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวมและการที่ไม่มีกระบวนการที่จะร่วมคิดร่วม

* ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย; น.บ.(เกียรตินิยม) จุฬาฯ, นบท., LL.M. (International Economic Law) Cornell, LL.M. Harvard, J.S.D. Stanford

ทำงานอย่างจริงจัง ทำให้ขาดการร่วมมือประสานงานกัน แต่กลับทำงานซ้ำซ้อนในเชิงสร้าง
อาณาจักรแห่งอำนาจของงานตน

- **ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี** การที่กระบวนการยุติธรรมมีโครงสร้างที่
กระจัดกระจายเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนของงานและการใช้งบประมาณที่ไม่ได้ประโยชน์
สูงสุด

2. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยมีสภาพปัญหาที่อาจพิจารณาแยกแยะโดย
ลำดับของกระบวนการ ดังนี้

- **มีการนำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมมากเกินไป** ในประเทศไทยจะมี
กฎหมายที่กำหนดให้นำโทษทางอาญามาใช้กับพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายเป็นจำนวนมาก
(overcriminalization) แม้ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นจะเป็นเพียงการกระทำที่กฎหมายกำหนดว่าเป็น
ความผิด (mala prohibita) ไม่ใช่เป็นอาชญากรรมโดยแท้ (mala in se) นอกจากนั้นกระบวนการ
ยังมีลักษณะของการตั้งรับ ไม่มีบทบาทเชิงรุกในการรณรงค์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรม ทำ
ให้มีลักษณะเป็นการตั้งคดีเข้ามาสู่เข้าสู่ระบบยุติธรรมที่เป็นทางการมากเกินไป โดยไม่เปิด
ช่องให้ชุมชนและประชาสังคมมีโอกาสเข้ามาจัดการกับพฤติกรรมที่มีลักษณะฝ่าฝืนกฎหมาย แต่ไม่
ถึงขั้นที่จะต้องเข้ามาเป็นคดีในระบบงานยุติธรรม นอกจากนั้นเมื่อมีพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมาย
หรือข้อพิพาทเข้ามาในระบบก็ไม่มีกระบวนการในการกลั่นกรองหรือเบี่ยงเบนคดี
(screening/diversion) ออกจากขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมตามปกติ แต่จะส่งเรื่องทุกประเภท
ไปสู่ศาล ก่อให้เกิดปัญหาคดีล้นศาลและผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ
ของกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

- **ยังขาดระบบการตรวจสอบการตรวจค้นและจับกุมที่มีประสิทธิภาพ**
ที่ผ่านมาตำรวจสามารถตรวจค้น จับกุมได้โดยง่าย โดยที่กฎหมายมิได้ให้องค์การอื่นในกระบวนการ
ยุติธรรมเข้ามาถ่วงถ่วงการตรวจค้น เพราะพื้นฐานความคิดทางกฎหมายในช่วงที่ผ่านมาสำหรับ
ประเทศไทยอาจเน้นไปที่ความสะดวกในการควบคุมอาชญากรรมอย่างเดียว แม้จะให้ฝ่ายปกครอง
เข้ามาทำหน้าที่กลั่นกรอง ตรวจสอบการออกหมายจับ แต่ก็ขาดประสิทธิภาพเพราะฝ่ายปกครอง
ไม่ใช่ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยตรง อีกทั้งตำรวจยังมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาว่า
จะให้ประกันตัวหรือไม่ จึงมักจะใช้วิธีจับก่อนแล้วค่อยหาพยานหลักฐานภายหลังจากผู้ต้องหา
เอง แต่อย่างไรก็ดีปัญหานี้ได้รับการคลี่คลายไปในระดับหนึ่งแล้ว โดยรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาล
เป็นผู้ตรวจสอบการออกหมายจับ หมายค้น ซึ่งมีการใช้บังคับในส่วนของการออกหมายค้นไปแล้ว
ส่วนหมายจับจะมีการบังคับใช้ภายใน 5 ปี นับแต่รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ อันถือได้ว่าเป็นการ
พัฒนาโครงสร้างให้สอดคล้องกับหลักสากล อย่างไรก็ตามยังต้องมีการปรับปรุงในเรื่องมาตรฐาน
ของระบบการตรวจสอบและการอำนวยความสะดวกของศาลซึ่งจะต้องพัฒนาให้เหมาะสมและมี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ที่ถูกกล่าวหาในความเป็น
จริงมิใช่เป็นเพียงแต่ในรูปแบบเท่านั้น

- ระบบการสอบสวนและฟ้องร้องมีการแยกจากกันโดยเด็ดขาดทำให้การดำเนินคดีขาดประสิทธิภาพ โดยที่การสอบสวนและฟ้องร้องเป็นขั้นตอนเดียวกันในการตรวจสอบให้ได้ความจริงที่แน่ชัดก่อนขั้นตอนของการดำเนินคดีในศาล แต่ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยกลับวางระบบให้แยกการสอบสวนกับการฟ้องร้องออกจากกันโดยให้ตำรวจ คือ พนักงานสอบสวน มีอำนาจสอบสวนอย่างอิสระและมีลักษณะเป็นการผูกขาด มีการตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมค่อนข้างน้อย อัยการซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่สั่งคดีและต้องไปว่าความในศาลกลับมิได้เข้าไปรู้เห็นการดำเนินการในการรวบรวมพยานหลักฐาน ต้องรอจนตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนดำเนินการจนเสร็จสิ้นไปแล้วและส่งเป็นเพียงตัวหนังสือมาให้ อัยการพิจารณาหาความจริงจากตัวหนังสือที่ตำรวจจัดทำอันทำให้ประสิทธิภาพในการกลั่นกรองคดีและการนำสืบพยานหลักฐานต่อศาลนั้นลดทอนลงกว่าที่ควรจะเป็นอย่างมาก

- ระบบการสั่งคดีของอัยการยังต้องมีการปรับปรุง นอกจากนี้การสั่งคดีของอัยการ กฎหมายไทยก็ได้วางกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดรองรับให้กับกรณีให้อัยการสั่งไม่ฟ้อง เพราะการคุมประพฤติของไทยจะเข้ามาเกี่ยวข้องต่อเมื่อภายหลังมีคำพิพากษาของศาลที่ให้การลงโทษ ดังนั้น หากอัยการจำเป็นต้องสั่งไม่ฟ้อง เพราะการดำเนินคดีนั้นจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะก็ไม่มีมาตรการดูแลไม่ให้ผู้ต้องหาลับมากระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งก็มีส่วนทำให้อัยการมักจะต้องสั่งฟ้องคดีเล็กน้อยไปสู่ศาลโดยไม่ใช้ดุลพินิจในการกลั่นกรองคดีที่เหมาะสม นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญในเชิงโครงสร้างอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับขั้นตอนนี้ยังได้แก่การที่กฎหมายไทยให้สิทธิแก่ผู้ที่อ้างว่าเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้เองอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีระบบประสานคดี ดังนั้นหากผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาแล้วนำสืบพยานหลักฐานบกพร่องจนศาลยกฟ้องก็ย่อมกระทบต่อสิทธิในการดำเนินคดีนั้นของอัยการ อันอาจทำให้คดีของรัฐเสียหายในกรณีคดีความผิดต่อแผ่นดิน อีกทั้งในกรณีทั่ว ๆ ไป ระบบของไทยก็ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายอย่างมากในการนำมาตรการทางอาญามาเป็นเครื่องมือบีบบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ทางแพ่งซึ่งกระทบต่อระบบการบริหารงานคดีอาญาอย่างมาก

- ยังมีได้ให้ความสำคัญกับศาลชั้นต้นเท่าที่ควร โดยที่ตามโครงสร้างของกฎหมายและการบริหารงานระบบศาลของไทยเน้นความสำคัญไปที่ศาลสูง ทั้งในเรื่องอัตราชั้นตำแหน่งและการเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างกว้างขวาง โดยที่มิได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควรกับการพิจารณาของศาลชั้นต้น โดยเชื่อว่าศาลสูงมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดของศาลชั้นต้นได้ ทั้ง ๆ ที่ศาลสูง มิได้สัมผัสกับพยานหลักฐานเอง แต่ตรวจสอบจากเอกสารที่ศาลชั้นต้นจดบันทึกซึ่งไม่ต่างอะไรกับการเชื่อถือพยานบอกเล่า ซึ่งนอกจากจะทำให้มีปัญหาเชิงประสิทธิภาพและทำให้คดียืดเยื้อล่าช้ากระทบสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังทำให้ทิศทางการบริหารกระบวนการยุติธรรมยิ่งผิดส่วนออกไปมากขึ้นด้วย

- การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญายังขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอ การให้ความช่วยเหลือในคดีอาญาส่วนใหญ่จะเป็นในรูปทนายขอแรงที่ศาลตั้งและหน่วยงานบางหน่วยที่จัดกิจกรรมประเภทนี้ แต่ยังมีได้เป็นกิจจะลักษณะที่แท้จริง และในการปฏิบัติหน้าที่ยังมีปัญหาในเรื่องของประสิทธิภาพของทนายที่มาให้ความช่วยเหลือ จำนวน

ทนายที่ไม่พอเพียงกับความต้องการ และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีและค่าตอบแทนที่ทนายได้รับ

3. ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

สภาพปัญหานี้มีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น

- การคุมคามสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งมีทั้งการใช้วิธีการอันมิชอบเพื่อให้ได้คำให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน การสร้างเงื่อนไขหรืออุปสรรคเกินสมควรในทางกีดขวางการปล่อยชั่วคราว การนำผู้ถูกกล่าวหาที่อยู่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาคดีไปขังปะปนกับนักโทษเด็ดขาดและการประจานต่อสาธารณชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

- การละเลยไม่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและพยานเท่าที่ควร ในบางกรณีผู้เสียหายซึ่งได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมแล้วแทนที่จะได้รับการช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมกลับถูกละเมิดสิทธิจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมซ้ำอีก และในส่วนของพยานก็ไม่มีมาตรการคุ้มครองที่จริงจัง ทำให้เป็นการยากที่ประชาชนผู้ไม่มีส่วนได้เสียโดยตรงจะเข้ามาให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม

- การเลือกปฏิบัติ โดยอคติหรือด้วยเจตนาทุจริตซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมหรือเกิดการละเลยในการบังคับใช้กฎหมาย

- การใช้ดุลยพินิจที่ไม่เที่ยงธรรม ซึ่งมีปรากฏทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมอันทำให้เกิดความอยุติธรรม

- การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งไม่ต่างอะไรกับการเป็นโจรในเครื่องแบบซึ่งแม้บางครั้งอาจมีการสมยอมของผู้มีส่วนได้เสีย แต่ก็เป็นการบ่อนทำลายหลักนิติธรรมและจริยธรรมของสังคม และทำลายความศรัทธาที่มหาชนจะพึงมีต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย

- การทำงานที่ล่าช้า ซึ่งมีทั้งการถ่วงเวลาหรือไม่เอาใจใส่หรือจากขั้นตอนของระบบที่ผู้เกี่ยวข้องเองไม่พยายามปรับปรุงแก้ไขให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างจริงจัง เช่น การพิจารณาให้ประกันตัวอย่างล่าช้าโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือกรณีมีการเลื่อนคดีอยู่เนือง ๆ เป็นต้น

4. กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมซึ่งมีหลายประเด็นอันควรพิจารณาดังนี้

- ขาดการจัดการอย่างเหมาะสมกับการกระทำความผิดแต่ละระดับ กระบวนการยุติธรรมไทยยังขาดการจำแนกที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีจัดการอย่างเหมาะสมกับกลุ่มการกระทำผิดแต่ละระดับ โดยที่การกระทำผิดต่อกฎหมายอาจแบ่งตามระดับความหนักเบาของผลร้ายที่มีต่อสังคม (ประกอบกับระดับโอกาสที่ผู้กระทำผิดจะกลับตัวได้) ออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) อาชญากรรมรายใหญ่ เช่น องค์การอาชญากรรมข้ามชาติ, ขบวนการทำลายป่าขนาดใหญ่, กลุ่มฉ้อราษฎร์บังหลวงในระดับสูง, ผู้ผลิตและค้ายาเสพติดรายใหญ่, ขบวนการฉ้อฉลเงินจำนวนมากในสถาบันการเงิน 2) อาชญากรรมรายย่อย เช่น คนร้าย ทัว ๆ ไป 3) การกระทำผิด เพราะความคิดที่ผิดพลาดซึ่งผู้กระทำไม่มีนิสัยเป็นอาชญากร 4) การกระทำผิดเพราะ

ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ของกฎหมาย ซึ่งทั้ง 4 ประเภนี้ กระบวนการยุติธรรมควรมีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน แต่โดยเหตุที่ตลอดเวลาที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมไทยขาดการบริหารอย่างเป็นกระบวนการ จึงเกิดการมองแยกส่วนไปอีกทางหนึ่งว่าในเรื่องของการป้องกัน มิให้การกระทำผิดทั้ง 4 ประเภนี้เกิดขึ้นนั้น เป็นหน้าที่ของตำรวจโดยเฉพาะ และเมื่อพ้นจากความสามารถของตำรวจที่จะป้องกันได้จนเกิดการกระทำผิดขึ้นมาแล้วก็เป้นภาระของตำรวจ โดยเฉพาะอีกว่าจะสามารถติดตามจับกุมผู้กระทำผิดได้หรือไม่ ซึ่งในกรณีที่มีการจับกุม ทิศทางการจัดการของกระบวนการยุติธรรมไทยก็คือ การผลักดันให้คดีเกือบทั้งหมดเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาของศาล แม้อาจมีการแบ่งความแตกต่างบ้างก็เพียงเรื่องการแบ่งตามอัตราโทษที่มีผลต่ออำนาจการเปรียบเทียบปรับและวิธีพิจารณาบางประการในชั้นศาลตามกฎหมายในเชิงพิธีการเท่านั้น แต่ในแง่เนื้อหาแล้วไม่มีกระบวนการที่ชัดเจนในการจัดการกับการกระทำผิดทั้ง 4 ประเภนี้ให้ไปสู่ทิศทางที่เหมาะสม ทำให้ได้กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม

- **ขาดประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมรายใหญ่** โดยที่ผ่านมาอาชญากรรมรายใหญ่จริง ๆ ที่จะถูกดำเนินคดีจนกระทั่งนำไปสู่การลงโทษอย่างจริงจังนั้นมีน้อยรายมาก ส่วนใหญ่ยังคงลอยนวลอยู่ในสังคมอย่างเชิดหน้าชูตา

- **ปริมาณคดีที่ศาลยกฟ้องมีสูงมาก** เมื่อเทียบกับในต่างประเทศที่มีระบบการกลั่นกรองคดีและการดำเนินคดีที่มีประสิทธิภาพ

5. กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำ

ผิด กระบวนการยุติธรรมยังขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมมิได้อยู่ที่เพียงการควบคุมอาชญากรรมได้เท่านั้น แต่จะต้องฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิดให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคมโดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งในส่วนของการยุติธรรมไทยยังไม่อาจเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในส่วนนี้ กล่าวคือ

- **ยังคงละเลยหรือมองข้ามความสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด** โดยความคิดของนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมยังผูกติดกับเพียงการวินิจฉัยข้อถูกผิดของการกระทำ แต่หลังจากการชี้ข้อถูกผิดนั้นแล้ว ผู้กระทำผิดจะได้กลับตัวเป็นคนที่มีประโยชน์แก่สังคมได้หรือไม่ เพียงใดยังมีการคำนึงถึงน้อยมาก โดยสังเกตได้จากระบบที่เป็นอยู่ มุ่งแต่จะผลักดันคดีเข้าสู่ขั้นตอนของศาลและผลักดันผู้กระทำผิดเข้าสู่เรือนจำจนนักโทษมีมากเกินกำลังของราชทัณฑ์ที่จะรับได้

- **ไม่มีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดก่อนขั้นตอนของศาล** ทำให้บุคคลผู้กระทำผิดไม่ว่าจะเป็นข้อหาเล็กน้อยแค่ไหนก็ต้องถูกฟ้องศาลทุกราย ทำให้มีประวัติติดตัวและอาจจะมีโอกาสที่จะหวนกลับมาทำผิดซ้ำอีก

- **ระบบราชทัณฑ์ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างแท้จริง** โดยมีบุคคลจำนวนมากที่ควรมีวิธีแก้ไขฟื้นฟูโดยทางเลือกทางอื่น เช่น กรณีผู้เสพยาเสพติด ควร

ส่งเข้าสถานบำบัดรักษาโดยเฉพาะ แต่กลับถูกส่งไปจำคุก ซึ่งนอกจากไม่ได้แก้ไขฟื้นฟูแล้วยังอาจเกิดการถ่ายทอดพฤติกรรมในการกระทำผิดและหวนกลับมาทำผิดซ้ำหรือร้ายแรงกว่าเดิม

6. กระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน

กระบวนการยุติธรรมของไทย มีลักษณะเป็นกระบวนการของรัฐที่มีมุมมองของการใช้อำนาจมากกว่าการให้บริการด้านความยุติธรรม และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะปิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือองค์กรภายนอกกระบวนการยุติธรรม ประชาชนจะมีบทบาทน้อยมากในการเข้าร่วม กิจกรรม ร่วมรับทราบปัญหาอุปสรรค ร่วมกำหนดนโยบายตลอดจนร่วมในการโยกย้าย แต่งตั้งและให้ความดีความชอบ นอกจากนี้แม้แต่เรื่องที่กระบวนการยุติธรรมต้องการขอความร่วมมือจากประชาชน เช่น การขอให้มาเป็นพยาน ก็จะทำในลักษณะการใช้อำนาจบังคับโดยหมายเรียก ไม่มีการอำนวยความสะดวก การให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและการคุ้มครองความปลอดภัย ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีปัญหาจากการขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน อันเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม

7. กระบวนการยุติธรรมขาดองค์ความรู้และศักยภาพในการพัฒนา โดยที่

บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่ยังวนเวียนปฏิบัติอยู่กับการปฏิบัติงานตามบรรทัดฐานและระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่เดิม ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อนและมีการพัฒนามากขึ้น ทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดปัญหาไม่สามารถจัดการกับปัญหาอาชญากรรมใหม่ ๆ ที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น องค์ความรู้จากงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่ทันสมัยและไม่เพียงพอ นอกจากนี้สถาบันการศึกษาและหน่วยงานทางวิชาการในหน่วยงานที่มีอยู่ก็ไม่มีความเข้มแข็งและศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม และหากมีการนำเอามาตรการใหม่ ๆ ที่ทันสมัยมาใช้กระบวนการยุติธรรมก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับศักยภาพของบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการนำเอามาตรการเหล่านั้นมาใช้ในความเป็นจริงอีกด้วย

8. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีในการ

ให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชน เนื่องจากลักษณะของกระบวนการยุติธรรมที่มีภาพลักษณ์ในเชิงอำนาจ ทำให้บุคลากรบางส่วนขาดจิตสำนึกและทัศนคติในเชิงการให้บริการความ ยุติธรรมกับประชาชน แต่มีทัศนคติเชิงอำนาจนิยมและติดยึดในระบบเจ้าขุนมูลนาย การคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ให้ความสำคัญด้านคุณธรรมและจริยธรรมเท่ากับความสามารถในด้านความรู้ ตลอดจนลักษณะของการทำงานที่ไม่ปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของการให้ความยุติธรรมมีส่วนช่วยเสริมทัศนคติเช่นนี้

2. วิสัยทัศน์กระบวนการยุติธรรมไทย

- มีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบสุขของสังคม
- เคารพและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- บังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

- มีทัศนคติและภาพลักษณ์ของการให้บริการด้านความยุติธรรม
- มีความโปร่งใสเปิดรับความร่วมมือและการตรวจสอบจากประชาชน
- มีการพัฒนาองค์ความรู้และวิทยาการจัดการให้เท่าทันการพัฒนาของสังคม

3. กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารงานยุติธรรม

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยดังที่กล่าวมามีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดและมุมมองในการบริหารงานยุติธรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นในการที่จะกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม จึงมีความจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนทัศน์ในการบริหารงานยุติธรรมเสียใหม่ให้ทันสมัยและเหมาะสม โดยมีประเด็นที่เป็นกรอบความคิดหลัก ๆ ดังนี้

- ปรับกระบวนการยุติธรรมที่มีทัศนคติเชิงอำนาจไปสู่การให้บริการด้านความยุติธรรม
- มีมุมมองในการทำงานที่คำนึงถึงผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวมมากกว่าของหน่วยงาน
- เน้นการป้องกันควบคุมกับการปราบปรามอาชญากรรม
- เน้นการสร้างทางเลือกใหม่ที่ไม่นำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมและระบบศาล โดยไม่จำเป็น
- เน้นการฟื้นฟูแก้ไขมากกว่าการลงโทษ
- เน้นการอำนวยความยุติธรรมอย่างสร้างสรรค์ (restorative justice) มากกว่าการแก้แค้นทดแทน (retributive justice)
- เน้นการสร้างระบบที่มีความโปร่งใส การตรวจสอบควบคุมกับบุคลากรที่มีคุณธรรม
- คำนึงถึงความเสมอภาคของชายหญิงและคุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาส
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคม
- คำนึงถึงมาตรฐานความเป็นสากลและความร่วมมือระหว่างประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมไทย และได้กำหนดวิสัยทัศน์หรือภาพของกระบวนการยุติธรรมอันเป็นที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ตลอดจนได้พิจารณาถึงกรอบกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารงานยุติธรรมที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้แล้ว เห็นควรกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : ปรับปรุงระบบการบริหารงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วย องค์กรหลายหน่วยงานที่เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายในการอำนวยความยุติธรรม การทำงานร่วมกันในลักษณะของกระบวนการเช่นนี้ หากกระบวนการบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ ก็อาจส่งผลกระทบต่อทิศทางและเป้าหมายของการดำเนินการ ทำให้เกิดปัญหาดังเช่นที่เป็นอยู่ จึงขอเสนอมาตรการในการปรับปรุงระบบการบริหารงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นดังนี้

1. จัดให้มีคณะกรรมการนโยบายยุติธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่ในการจัดทำแผนนโยบายยุติธรรมแห่งชาติ และมีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลสำเร็จของการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนดังกล่าว โดยให้คณะกรรมการชุดนี้ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน มีคณะกรรมการประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยมอบให้หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการชุดนี้

2. จัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมใหม่ให้เป็นศูนย์กลางของการบริหารงานยุติธรรม หลังจากที่ศาลยุติธรรมได้แยกออกจากกระทรวงยุติธรรมและมีหน่วยงานธุรการที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารดังที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 275 แล้ว จึงสมควรที่จะปรับปรุงโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมเสียใหม่ ให้เป็นองค์กรหลักในการบริหารงานยุติธรรมในทุกระดับ ยกเว้นส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล โดยให้มืองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาอยู่ในสังกัด อาทิเช่น กรมสอบสวนพิเศษ กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติและแก้ไขฟื้นฟูสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

3. จัดให้มีระบบข้อมูลรวมของกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง เป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อระบบบริหารงานยุติธรรม ทั้งในส่วนของการวางนโยบายยุติธรรมระดับชาติ และในการปฏิบัติงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะต้องมีการร่วมมือประสานงานกันในทุกๆระดับชั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาระบบการเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพของทุกหน่วยงาน และเชื่อมโยงระบบข้อมูลเข้าเป็นระบบเดียวกัน มิใช่แยกกันดำเนินการดังเช่นในปัจจุบัน

4. จัดสรรงบประมาณอย่างพอเพียงให้กับงานด้านยุติธรรม การที่จะปรับปรุงระบบการบริหารงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพนั้น รัฐมีความจำเป็นต้องให้งบประมาณที่พอเพียงในการพัฒนาระบบการบริหารงานยุติธรรมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ปรับปรุงระบบการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระบบการดำเนินคดีที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยยังมีปัญหาอยู่มาก ทั้งในแง่ของประสิทธิภาพในการค้นหาความจริง ความล่าช้า และการละเมิดสิทธิของบุคคลเกินสมควร จึงเห็นควรมีมาตรการในการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นดังนี้

1. ส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบงานยุติธรรม
ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดี ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มีจำนวนคดีที่เข้าสู่ระบบยุติธรรมมากเกินไปเกินสมควร อันมีสาเหตุมาจากเหตุผลหลายประการ อาทิเช่น มีการนำเอากฎหมายอาญาและโทษทางอาญามาใช้เป็นมาตรการในการควบคุมพฤติกรรมมากเกินไปเกินสมควร (overcriminalization) มุ่งเน้นการปราบปรามโดยให้ความสำคัญกับการป้องกันอาชญากรรมน้อยเกินไป ขาดมาตรการในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทเล็กน้อย ทำให้คดีทุกประเภทต้องเข้าสู่ระบบงาน ยุติธรรม จึงสมควรให้มีมาตรการดังนี้

● ลดการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้ในเรื่องที่ไม่จำเป็น (decriminalization) โดยใช้มาตรการอื่น ๆ ทดแทน เช่น มาตรการทางปกครอง และการปรับทางปกครอง เป็นต้น

● ส่งเสริมให้นำเอามาตรการป้องกันอาชญากรรมมาใช้อย่างจริงจัง

● ส่งเสริมให้มีมาตรการที่เป็นทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งนอกกระบวนการยุติธรรมตามปกติ (alternative dispute resolutions) ให้มากขึ้น อาทิเช่น ส่งเสริมให้มีการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทหรือความผิดเล็กน้อยในชุมชนให้มากขึ้น เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้นำมาตรการในการกลั่นกรองคดีก่อนเข้าสู่ระบบศาลให้มากขึ้น
ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญข้อหนึ่ง เกิดจากการที่ขาดมาตรการที่หลากหลายในการที่จะจัดการกับคดีหลายประเภทที่เข้ามาสู่ระบบงานยุติธรรม คดีที่เข้ามาสู่ระบบไม่ว่าจะเป็นคดีซึ่งเกิดจากการกระทำโดยพลั้งพลาดหรือโดยประมาท คดีที่เป็นการกระทำความผิดโดยอาชญากรมืออาชีพ หรือคดีร้ายแรงที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ก็จะมีการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายกัน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนพร้อมความเห็นการสั่งคดีมาสู่พนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็จะพิจารณาสำนวนและพยานหลักฐานถ้ามีพยานหลักฐานพอฟ้องก็จะฟ้องคดีไปสู่ศาล กระบวนการในการดำเนินคดีเกือบทั้งหมดจึงต้องไปยุติลงที่ศาล ทำให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล ทั้ง ๆ ที่คดีบางประเภทสามารถจะมีมาตรการในการดำเนินการอื่น ๆ ที่ดีกว่า โดยไม่ต้องส่งไปที่ศาล ทำให้ศาลต้องแบกรับภาระเกินสมควร จากคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ จนไม่สามารถอุทิศเวลาในการพิจารณาคดีสำคัญ ๆ ได้เพียงพอ และยังก่อให้เกิดปัญหากระทบต่อผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในหลายกรณีมีวิธีการอื่นที่สามารถแก้ไขฟื้นฟูเขาได้ดีกว่าการฟ้องต่อศาล โดยเฉพาะในเรื่องความผิดเล็กน้อย ความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือโดยพลั้งพลาด ความผิดที่กระทำโดยเด็กหรือบุคคลในครอบครัว เป็นต้น จึงสมควรให้มีมาตรการในการกลั่นกรอง (screening) หรือเบี่ยงเบนคดี (diversion) จากกระบวนการยุติธรรมปกติ อาทิเช่น การให้อัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีบางประเภท โดยมีเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องดำเนินการบางอย่าง เช่น ทำกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เข้ารับการฝึกอบรมหรือบำบัดรักษา ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยต้องมารายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ เป็นต้น

3. ปรับปรุงให้การสอบสวนคดีอาญามีหน่วยงานที่มีความเป็นกลางและอิสระ ตลอดจนมีความเชี่ยวชาญพิเศษในเรื่องนั้น ๆ เข้าไปช่วยกันดูแล เพื่อเป็นหลักประกันของความถูกต้อง ซอธรรม และเสริมประสิทธิภาพของการสอบสวนให้เพิ่มมากขึ้น อาทิเช่น การจัดตั้งกรมสอบสวนพิเศษขึ้นในกระทรวงยุติธรรมใหม่ เพื่อมีหน้าที่ช่วยเสริมการสอบสวนของตำรวจในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน เพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการในการร่วมสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวนในคดียุ่งยากซับซ้อน หรือคดีที่มีการร้องขอความเป็นธรรม เป็นต้น

4. พัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ อิสระ และเป็นกลาง ระบบการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางชีวภาพ การชันสูตรพลิกศพ และการตรวจพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เรียกโดยรวมว่างานด้าน “นิติวิทยาศาสตร์” นับเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการค้นหาความจริงในทางคดี และโดยที่ในปัจจุบันระบบงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ยังมีปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐาน ความถูกต้อง และความเป็นกลาง ตลอดจนมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร จึงสมควรมีการปรับปรุงงานนิติวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง เพื่อให้งานด้านนิติเวชและการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเป็นที่น่าเชื่อถือมากขึ้น ตลอดจนมีบุคลากรที่มีความสามารถเพียงพอที่จะสามารถทำงานได้

5. ปรับปรุงระบบสหวิชาชีพในการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การสอบสวนคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีมีความจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีลักษณะเป็นสหวิชาชีพเข้ามาร่วม เช่น ต้องมีแพทย์ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ เข้ามาร่วมกับพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวน ตลอดจนร่วมมือในการพิจารณาคดี จึงมีความจำเป็นต้องสร้างระบบการทำงานในเชิงสหวิชาชีพเช่นนี้อย่างจริงจัง

6. ส่งเสริมความเข้มแข็งของศาลชั้นต้นและจำกัดคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงลงให้เหลือเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่ง หรือเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น โดยพัฒนาให้ศาลชั้นต้นประกอบด้วยผู้พิพากษา ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์เป็นที่ยอมรับของสาธารณชน ให้มีการนั่งพิจารณาคดีบองค์คณะ ให้มีส่วนร่วมมากขึ้นในการค้นหาความจริง ให้มีระบบการสืบพยานและบันทึกคำพยานที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น การทำศาลชั้นต้นให้มีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือจะช่วยลดความจำเป็นของการอุทธรณ์คดีสู่ศาลสูง และทำให้ศาลสูงมีเวลาที่จะพิจารณาคดีด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบมากขึ้น นอกจากนี้มาตรการนี้ยังจะช่วยเร่งรัดการดำเนินคดีให้รวดเร็วขึ้นอีกด้วย

7. จัดระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยรัฐจะต้องให้งบประมาณที่พอเพียง ในการที่จะมอบหมายให้สหภาพความดำเนินการหรือดำเนินการจัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมายในกระทรวงยุติธรรม โดยต้องดำเนินการอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ให้มีระบบการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่มี ประสิทธิภาพและทั่วถึง

8. จัดให้มีระบบการขอและการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการยุติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องมีระบบการขอและการให้ความร่วมมือจากประเทศต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (extradition) ความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญา (mutual legal assistance) หรือการแลกเปลี่ยนนักโทษ โดยจะต้องปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการในการขอและได้รับความช่วยเหลือให้มีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น และให้มีองค์กรกลาง (central authority) ในการประสานงาน โดยไม่ต้องผ่านวิถีทางทางการทูต (diplomatic channel) ที่มีขั้นตอนมาก ทำให้ล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ปรับปรุงระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้มีความหลากหลาย และมีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้มากขึ้น

เครื่องชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ประสิทธิภาพในการลงโทษและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งในส่วนของประเทศไทยมีข้อบ่งชี้หลายอย่างว่ากำลังอยู่ในภาวะวิกฤต โดยเฉพาะปริมาณผู้ถูกคุมขังในเรือนจำ และเด็กและเยาวชนซึ่งถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ซึ่งมีจำนวนเกินกว่าที่จะสามารถรองรับได้ ส่งผลให้เกิดความแออัดยัดเยียด เป็นอุปสรรคต่อการอบรมแก้ไขผู้กระทำความผิดให้เป็นพลเมืองดีกลับสู่สังคม อันจะส่งผลวิกฤตต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด จึงสมควรมีมาตรการในการปรับปรุงระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดดังนี้

1. พัฒนามาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอื่นที่เหมาะสมมาใช้แทนโทษจำคุก โทษจำคุกอาจมีความเหมาะสมในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรโดยสันดานหรือเป็นมืออาชีพร่วม แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดโดยประมาทหรือโดยพลั้งพลาด หรือผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน จึงสมควรสร้างทางเลือกเพิ่มขึ้น โดยการส่งเสริมให้มีมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยไม่ใช่เรือนจำหรือสถานควบคุม (non-custodial measures) ให้มากขึ้น ซึ่งนอกจากจะได้ผลในการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดได้เหมาะสมกว่า แล้วยังจะช่วยบรรเทาปริมาณผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำด้วย มาตรการที่สมควรนำมาใช้ ได้แก่ การนำโทษปรับและโทษริบทรัพย์สินที่เหมาะสมกับลักษณะและประเภทความผิดมาใช้เพิ่มขึ้น การนำมาตราการการคุมประพฤติมาใช้ในชั้นก่อนพิจารณาคดีโดยศาล และในระหว่างการรอการลงอาญาหลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้ว การควบคุมในสถานที่อยู่ของผู้กระทำความผิด เป็นต้น

2. ลดปริมาณผู้ที่ถูกควบคุมในเรือนจำที่ไม่สมควรลดลงให้มากที่สุด กลุ่มเป้าหมายสำคัญที่สมควรจะต้องมีการลดลงมี 3 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง คือผู้ถูกกล่าวหาที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด แต่ถูกควบคุมอยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการ

พิจารณาคดี ซึ่งมีปริมาณถึง 36.23% ของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำ(สถิติกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2542) กลุ่มที่สอง คือผู้เสพยาเสพติด ซึ่งตามสถิติปี 2542 ผู้ต้องขังคดียาเสพติดมีปริมาณถึง 54.59% ของ ผู้ต้องขังทั้งหมด และในจำนวนนั้นมีผู้ที่เสพยาเสพติดอยู่เป็นจำนวนมาก กลุ่มที่สาม คือผู้ที่ต้องโทษจำคุกกระยะสั้นคือต้องโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ซึ่งมีจำนวน 33.29% ของทั้งหมด ในจำนวนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มนี้ กลุ่มแรกเป็นผู้ที่ถูกหมาย สันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จึงไม่ควรจะปฏิบัติต่อเขาเหมือนกับนักโทษเด็ดขาด กลุ่มที่ 2 เป็นผู้ที่ ต้องการการบำบัดรักษาไม่ควรจะเอาไว้ในเรือนจำ ส่วนกลุ่มที่ 3 เป็นผู้กระทำความผิดโดย ประมาทหรือโดยพลั้งพลาด จึงน่าจะมียุติวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเหล่านี้ด้วยวิธีอื่นที่เหมาะสม กว่า อันจะช่วยให้ระบบเรือนจำมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

3. ส่งเสริมมาตรการในการช่วยผู้ต้องโทษให้กลับเข้าสู่สังคมให้มากขึ้น
ผู้ต้องโทษที่อยู่ในเรือนจำมีความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อสามารถใช้ชีวิตหลังจากพ้นโทษ แล้วได้อย่างปกติ จึงต้องมีมาตรการที่จะช่วยให้เขากลับเข้าสู่สังคม (reintegration) ที่มี ประสิทธิภาพ การที่ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้ จะเป็นเครื่องวัดความสำเร็จของ กระบวนการยุติธรรม

4. พัฒนาให้มีระบบรองรับในการนำมาตรการการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้สถานควบคุมมาใช้ การนำมาตรการใหม่ ๆ เช่น การเบี่ยงเบนคดีออกจาก กระบวนการยุติธรรม (diversion) หรือการกลั่นกรองคดีก่อนถึงศาล (screening) นั้น จำเป็นต้องมีองค์กร ระบบกลไกหรือเครือข่ายมารองรับ จึงเห็นควรให้ความสำคัญกับการสร้าง ระบบรองรับ เช่น การจัดตั้งกรมบำบัดฟื้นฟู (Rehabilitation Bureau) ขึ้นในกระทรวง ยุติธรรมใหม่ โดยอาจปรับขยายงานจากกรมคุมประพฤติเดิมให้ครอบคลุมงานด้านบำบัดฟื้นฟู ทั้งหมด โดยเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายองค์กรเอกชนต่าง ๆ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : พัฒนาระบบการตรวจสอบและการคุ้มครองสิทธิ

ระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพและระบบคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่ดี จะเป็นหลักประกันให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินภารกิจได้ อย่างเที่ยงธรรม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ใช้อำนาจโดยมิชอบแสวงหาผลประโยชน์ หรือล่วง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีมาตรการในการดำเนินการดังนี้

1. จัดระบบให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตรวจสอบถ่วงดุลย์การ ทำงานซึ่งกันและกัน การที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนไปโดยไม่มีการ ตรวจสอบถ่วงดุลย์ (check and balance) เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการใช้อำนาจโดยมิ ชอบ จึงจำเป็นต้องจัดระบบการตรวจสอบถ่วงดุลย์ที่เหมาะสม ดังเช่นที่มาตรการใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้นำเสนอ เช่น การให้ศาลเป็นผู้อนุมัติการ ออกหมายจับ หมายค้น การเพิ่มบทบาททนายความให้เข้าร่วมระหว่างกระบวนการสอบสวนผู้ต้องหา การ

ให้ศาลต้องนั่งพิจารณาครอบงำคณะ เป็นต้น นอกจากมาตรการที่นำเสนอในรัฐธรรมนูญแล้ว ยังสมควรให้อัยการมี บทบาทมากขึ้นในการตรวจสอบการทำงานของตำรวจ และศาลควรใช้กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องในการตรวจสอบคำฟ้องของอัยการให้มากขึ้นด้วย

2. สร้างระบบความรับผิดชอบ (accountability) ที่เหมาะสม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม มีลักษณะพิเศษที่ต้องมีความอิสระในการปฏิบัติภารกิจ โดยไม่ถูกแทรกแซงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ อย่างไรก็ตาม ความอิสระดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้ระบบความรับผิดชอบ (accountability) ที่เหมาะสมตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นกลางของการทำงานโดยมิให้เกิดการครอบงำกันเองภายในองค์กร หรือการแทรกแซงจากภายนอก การที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการตุลาการใหม่ให้มีผู้แทนจากวุฒิสภาเข้ามาร่วมก็ดี การให้อำนาจวุฒิสภาในการถอดถอน (impeachment) ผู้พิพากษาและอัยการได้ก็ดี เป็นตัวอย่างของการสร้างระบบความรับผิดชอบในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งต้องพัฒนาแนวทางเช่นนี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และขยายไปถึงหน่วยงานอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมด้วย

3. สร้างความโปร่งใสในกระบวนการทำงาน ความโปร่งใส (transparency) ของระบบการทำงานเป็นหลักประกันสำคัญที่จะทำให้การทำงานของบุคลากรในกระบวนการ ยุติธรรมที่ต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการใช้อำนาจที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ หรือใช้ดุลพินิจที่กระทบต่อประโยชน์ได้เสียของบุคคลเป็นไปด้วยความถูกต้อง มิใช่ด้วยอำเภอใจ การสร้างความโปร่งใสอาจทำได้ด้วยมาตรการดังนี้

- กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้เสียหาย พยาน และผู้ถูกกล่าวหาให้ชัดเจน สำหรับให้บุคลากรในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพื่อมิให้ใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลถูกกระทบเกินสมควร โดยให้เปิดเผยมาตรฐานเหล่านี้ต่อสาธารณชน
- กำหนดมาตรฐานในการใช้ดุลพินิจในการใช้อำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ให้เกิดความชัดเจนและเปิดเผยต่อสาธารณชน
- เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่ไม่ผลกระทบต่อการดำเนินคดี ให้ผู้มีส่วนได้เสียได้รับทราบให้มากที่สุด
- ปรับปรุงกฎหมายให้กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนแน่นอนสำหรับขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม

4. พัฒนากลไกตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญให้มีบทบาทและศักยภาพในการ ตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้กำหนดให้มีองค์กรอิสระที่มีบทบาทในการตรวจสอบพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่เหมาะสมหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา วุฒิสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงสมควรที่มีการวางมาตรการเพื่อทำให้องค์กรเหล่านี้ มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม และเชื่อมโยงให้มีการนำผลการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไปสู่การดำเนินการอย่างเด็ดขาดโดยกระบวนการยุติธรรมด้วย

5. ส่งเสริมให้สื่อมวลชนและประชาชนมีบทบาทในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ในห้วงเวลาที่ผ่านมามองเห็นว่า สื่อมวลชนและประชาชนมีบทบาทในการตรวจสอบและผลักดันให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมาก จึงสมควรส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชนและประชาชนในด้านนี้ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยอาจทำได้ด้วยมาตรการดังนี้

- ส่งเสริมสิทธิของประชาชนในการรับทราบข้อมูลตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ
- เปิดช่องทางให้ประชาชนมีสิทธิร้องเรียนปัญหาข้อทุกข์ร้อนได้สะดวกมากขึ้น เช่น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วย รวมทั้งองค์กรตรวจสอบอื่น ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ควรเปิดตู้ ป.ณ. รับคำร้องเรียนของประชาชน หรือเปิดหน่วยงานรับคำร้องเรียนที่มีบรรยากาศส่งเสริมให้ผู้ที่ไม่เอื้ออำนวยกล้าที่จะมาร้องเรียน
- ส่งเสริมศักยภาพของสื่อมวลชนในการทำรายงานข่าวแบบเจาะลึกถึงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องในกระบวนการยุติธรรม
- ปรับปรุงหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เรื่อง ละเมิดอำนาจศาลให้จำกัดเฉพาะการพิจารณาคดีในศาล

6. จัดให้มีมาตรการและการดำเนินการในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญาอย่างจริงจัง การให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ เป็นเรื่องที่มีความจำเป็น เพราะนอกจากจะเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานแล้ว ยังช่วยให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความเชื่อถือศรัทธาอีกด้วย โดยการดำเนินการในการคุ้มครองสิทธินั้น ต้องดำเนินการให้ทุกขั้นตอนตั้งแต่การให้หลักประกันที่บุคคลจะไม่ถูกตรวจค้นจับกุมโดยง่าย การออกหมายจับ หมายค้นต้องกระทำโดยศาลซึ่งเป็นองค์กรกลาง และต้องมีเหตุอันควรเชื่อที่จะออกหมายเท่านั้น ก่อนจับต้องมีการแจ้งข้อหาและสิทธิของผู้ต้องหา ต้องไม่ควบคุมผู้ต้องหาไว้โดยไม่จำเป็น การปล่อยชั่วคราวควรเป็นหลักในการดำเนินการไม่ใช่ข้อยกเว้นไม่ควรเรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวที่สูงเกินไป และควรพัฒนาวิธีการอื่นในการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องใช้หลักประกัน เพื่อให้ผู้ต้องหาที่ยากไร้ไม่ต้องเสียเสรีภาพเพราะฐานะของตนเอง ควรมีการจัดหาทนายที่มีประสิทธิภาพเข้าร่วมในการสอบสวนและช่วยเหลือผู้ต้องหาในระหว่างที่ถูกสอบสวนดำเนินคดีและในชั้นศาล กระบวนการในชั้นสอบสวนจะต้องไม่เป็นการประจานหรือทำให้ผู้ต้องหาเสื่อมเสียชื่อเสียง การดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณาต้องเป็นไปด้วยความรวดเร็ว การควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำผิดต้องทำให้เกียรติตามสมควรโดยไม่ปะปนกับนักโทษเด็ดขาดและการปฏิบัติต่อนักโทษต้องกระทำโดยมีมนุษยธรรมและคำนึงถึงโอกาสในการฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมให้ กลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคม เป็นต้น มาตรการเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว แต่ต้องมีการกำกับดูแลให้มีการดำเนินการอย่างจริงจังต่อไป

7. จัดให้มีมาตรการทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและกองทุนที่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากอาชญากรรม และผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้ายจากระบบการยุติธรรม ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมอยู่ในฐานะที่สมควรได้รับการดูแลจากรัฐ เช่นเดียวกับผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้ายจากการดำเนินการที่ผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม (miscarriage of justice) ซึ่งแม้รัฐธรรมนูญจะกำหนดเป็นหลักการเอาไว้แล้ว แต่ต้องมีการดำเนินการให้มีมาตรการทางกฎหมายและกองทุนที่เพียงพอที่จะสามารถให้การคุ้มครองได้ในความเป็นจริง

8. จัดให้มีระบบการให้การคุ้มครองพยานที่เหมาะสม โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอิทธิพล หรือองค์กรอาชญากรรม การให้การคุ้มครองพยานเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น โดยเฉพาะในคดีที่พยานอาจจะได้รับภัยอันตรายจากการให้ความร่วมมือเป็นพยานให้กับรัฐ จึงสมควรมีมาตรการในการให้การคุ้มครองพยานที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี

ยุทธศาสตร์ที่ 5 : ปฏิรูปทัศนคติ จิตสำนึก และเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

การปรับเปลี่ยนด้านทัศนคติและจิตสำนึก ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เป็นเรื่องสำคัญที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเห็นควรมีแนวทางและมาตรการดังต่อไปนี้

1. ปฏิรูประบบการศึกษานิติศาสตร์ มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าระบบการศึกษาด้านนิติศาสตร์ที่บกพร่อง มีส่วนทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่เข้ามาในกระบวนการยุติธรรม เพราะการศึกษานิติศาสตร์สอนให้นักศึกษามีความรู้เฉพาะตัวบทกฎหมาย แต่ไม่ได้สอนให้สามารถเชื่อมโยงกฎหมายกับปัญหาสังคมในความเป็นจริง ทำให้ไม่สามารถนำเอากฎหมายมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ปรับปรุงมาตรฐานการคัดเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในกระบวนการยุติธรรมหรือตำแหน่งที่สนับสนุนงานของกระบวนการยุติธรรมในทางที่ส่งเสริมความสำนึกในคุณค่าของตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม การคัดเลือกบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันจะคำนึงถึงความสามารถทางวิชาการเป็นหลัก โดยพิจารณาด้านคุณธรรมค่อนข้างน้อย จึงน่าจะต้องปรับปรุงกระบวนการคัดเลือกในส่วนนี้ อาทิเช่น กำหนดอายุของผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหรืออัยการให้สูงขึ้น เพื่อสามารถตรวจสอบประวัติการทำงาน อันแสดงถึงทัศนคติได้มากขึ้นหรือเปิดระบบยุติธรรมให้บุคคลซึ่งมีความสามารถและมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับให้สามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้ เช่น ในระบบของศาลปกครองที่กำลังดำเนินการอยู่ เป็นต้น

3. จัดให้มีการฝึกอบรมร่วมกันระหว่างบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงานในเชิงจิตวิทยา เพื่อให้มีการหล่อหลอมทัศนคติ และในเชิงพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในกระบวนการยุติธรรม การฝึกอบรมร่วมกันจะช่วยให้บุคลากรใน

กระบวนการยุติธรรม เข้าใจถึงเป้าหมายร่วมกันในการอำนวยความสะดวก ไม่มองเป้าหมายขององค์กรตนเองเป็นหลัก และจะช่วยสร้างเครือข่ายของการทำงานด้วย จึงควรส่งเสริมให้มีการจัดหลักสูตรเช่นนี้ ทั้งในระดับต้น ระดับกลางและในระดับผู้บริหาร นอกจากนี้ควรมีหลักสูตรในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้เข้าใจถึงมาตรการใหม่ ๆ ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ด้วย

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรในสาขาที่มีความจำเป็นนอกเหนือจากด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่อเข้าปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมให้เพียงพอ อาทิเช่น งานด้านนิติวิทยาศาสตร์ ด้านการตรวจสอบบัญชี (forensic accountance) ด้าน จิตวิทยาและด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

5. ปรับปรุงเงินเดือน ค่าตอบแทน และสวัสดิการของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึงความเหมาะสมให้สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างเพียงพอ ปัจจุบันเงินเดือน ค่าตอบแทน และสวัสดิการของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมยังไม่เหมาะสม โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนที่มีการรับผิดชอบและดุลพินิจในการให้คุณให้โทษสูง การที่จะให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพ เป็นที่พึ่งพาของประชาชนได้ จึงต้องคำนึงถึงการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม โดยเห็นสมควรแบ่งแยกบัญชีเงินเดือนของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมออกจากข้าราชการด้านอื่น แล้วกำหนดอัตราเงินเดือนโดยคำนึงถึงโอกาสในการดำรงตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 : ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมในกระบวนการยุติธรรม

การที่กระบวนการยุติธรรมถูกมองว่าเป็นกระบวนการของรัฐโดยเฉพาะ โดยมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนจากชุมชนและภาคประชาสังคม เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน ทั้ง ๆ ที่ความร่วมมือจากประชาชนเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม จึงมีความจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น โดยมีมาตรการรองรับดังนี้

1. เปิดระบบยุติธรรมให้ชุมชนและประชาสังคมมีส่วนร่วมมากขึ้นในทุกขั้นตอน การเปิดระบบยุติธรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ หมายถึงการเปิดโอกาสและเสริมสร้างบทบาทในชุมชนและประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมมีส่วนในการช่วยระงับข้อพิพาทบางเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่ระบบยุติธรรม การมีส่วนร่วมเข้าไปร่วมรับรู้รับทราบถึงปัญหาและแนวทางในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม การที่จะมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลและรายละเอียดของการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานในเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและตรวจสอบด้วย

2. ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชนและประชาสังคมในการสร้างเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง

กองทุนหรือมูลนิธิร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้ การที่ชุมชนและประชาสังคมเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม นับเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการยุติธรรม เพราะชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถรวมตัวกัน อาจจัดกิจกรรมได้หลายลักษณะที่เป็นการลดภาระ และในขณะเดียวกันก็ช่วยเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมด้วย อาทิเช่น การรวมตัวกันเป็นอาสาสมัครในการป้องกันอาชญากรรม การช่วยระงับและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือการกระทำผิดเล็กน้อย การช่วยชี้เบาะแสและช่วยเสริมการดำเนินการให้รัฐการดูแลและบำบัดรักษาผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายในชุมชน โดยชุมชนดำเนินการเอง การสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และองค์กรเอกชนได้ดำเนินการประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและสตรี ภาครัฐจึงสมควรเข้ามาส่งเสริมบทบาทของประชาสังคมในเรื่องนี้ และพยายามเข้ามามีบทบาทร่วมกันให้มากขึ้น

3. ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารตามสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายให้มากขึ้น ขณะนี้รัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ได้รองรับสิทธิของประชาชนที่จะเข้ามารับรู้รับทราบข้อมูลของราชการ รวมทั้งข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น จึงสมควรมีการสนับสนุนให้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญเหล่านี้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง

4. ให้ความคุ้มครอง อำนวยความสะดวก ให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม และยกย่องให้เกียรติพยานและผู้ที่มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม พยานนับเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในกระบวนการยุติธรรม เพราะความร่วมมือจากประชาชนที่เข้ามาเป็นพยานในคดี จะช่วยให้การค้นหาความจริงในทางคดีประสบความสำเร็จ ในทำนองเดียวกัน หากผู้รู้เห็นเหตุการณ์ไม่เต็มใจหรือหลีกเลี่ยงที่จะมาเป็นพยานก็จะก่อให้เกิดอุปสรรคอย่างมากในการสอบสวนและดำเนินคดีอาญา การที่พยานไม่เต็มใจมาให้การมีหลายสาเหตุ อาจจะเป็นเพราะมีความหวาดกลัวสวัสดิภาพของตนเอง หรือเพราะความไม่สะดวกในการมาให้การ การที่ขาดรายได้ที่ทำอยู่เพราะต้องมาให้การ หรือเพราะได้รับการปฏิบัติอย่างไม่ให้เกียรติจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปฏิบัติเหมือนพยานเป็นจำเลยเสียเอง ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการปรับปรุงมาตรการในการปฏิบัติต่อพยานเสียใหม่ให้เหมาะสม เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชน ผู้เห็นเหตุ-การณ์ ที่จะมาให้การเป็นพยานด้วยความเต็มใจ

5. รณรงค์ให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายและตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นกลไกหลักในการผดุงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมอย่างจริงจัง ปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของระบบยุติธรรมของไทยคือ ปัญหาที่ประชาชนไม่รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบและไม่รู้ว่าตนเองสามารถได้ประโยชน์อย่างไรจากกระบวนการยุติธรรม นอกจากนั้นทัศนคติในระบบอุปถัมภ์ยังไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมที่ต้องการให้ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเสมอภาคอย่างไม่มีข้อยกเว้น จึงต้องพยายามรณรงค์ให้ประชาชนได้รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมและหลักนิติธรรมอย่างจริงจัง

ยุทธศาสตร์ที่ 7 : พัฒนามาตรการทางกฎหมายและเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม

การพัฒนามาตรการทางกฎหมายให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับสภาพสังคม และลักษณะของอาชญากรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสามารถพัฒนาทันกระแสของการเปลี่ยนแปลง โดยสมควรมีมาตรการดังนี้

1. จัดให้มีมาตรการทางกฎหมายใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดลักษณะใหม่ ๆ หรือความผิดที่มีความซับซ้อน อาทิเช่น อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม เป็นต้น โดยให้มีลักษณะกฎหมายที่สามารถจะนำเอาผู้บงการที่อยู่เบื้องหลังมาลงโทษที่มีประสิทธิภาพ เช่น มาตรการสมคบ (conspiracy) ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์และผลกำไรจากอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการดักฟังโทรศัพท์ และเทคนิคการสืบสวนใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ตลอดจนให้มีกฎหมายคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้มีการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและการบริหารงานยุติธรรมให้มากขึ้น โดยพัฒนาให้มีการเรียนการสอนด้านการบริหารงานยุติธรรมให้มากขึ้นในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาให้ความสำคัญกับการวิจัยเกี่ยวกับด้านนี้

3. จัดตั้งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่เป็นหน่วยงานกลางมีความเป็นอิสระและเชื่อถือได้และมีงบประมาณของตนเองที่เพียงพอ การจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันสถาบันการศึกษายังไม่มีความสนใจและความเข้มแข็งพอที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนางาน ด้านนี้ ซึ่งเป็นงานที่มีค่าตอบแทนที่ไม่สูงเมื่อเทียบกับด้านธุรกิจอื่น ๆ สถาบันวิจัยและพัฒนาอิสระที่มีกองทุนบริหารงานของตนเองที่พอเพียง และมีปรัชญาในการสร้างเครือข่ายการวิจัยกับสถาบัน บุคคลหรือองค์กรอื่น ๆ และให้อยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมน่าจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและวิจัยด้านนี้ให้มีความเข้มแข็ง และสามารถนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมได้

5. แนวทางสู่สัมฤทธิ์ผล

ในอดีตที่ผ่านมายังไม่เคยมีการให้ความสำคัญกับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมโดยมองถึงสภาพปัญหาในเชิงโครงสร้าง แล้วหาหนทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างจริงจัง การแก้ปัญหามักจะเป็นไปโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแต่ละหน่วย ที่ต่างพยายามดำเนินการกันไปเอง และส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น หรือหากจะเป็นความพยายามใน

การปรับปรุงเชิงนโยบายก็มักจะขาดทิศทางและบางครั้งซ้ำซ้อนกันเอง ทำให้ไม่สามารถพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง สาเหตุที่ทำให้ความพยายามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในอดีตไม่ประสบความสำเร็จมีหลายประการ ประการแรก เกิดจากการที่หน่วยงานกระบวนการยุติธรรมอยู่อย่างกระจัดกระจายและคั่นเคຍกับการที่ต่างคนต่างทำงานกันไป ทำให้ขาดความเข้าใจถึงความจำเป็นของการทำงานในเชิงระบบของกระบวนการยุติธรรม เมื่อจะแก้ปัญหาในเชิงระบบก็ทำได้ยากเพราะขาดหน่วยงานกลางที่จะรับผิดชอบในภาพรวม ประการที่สอง ระบบการเมืองซึ่งเป็นผู้ดูแลด้านนโยบายการบริหารประเทศโดยรวม ก็มีปัญหาก็อาจจะไม่เห็นภาพชัดเจนของกระบวนการยุติธรรมในเชิงระบบเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ความไม่เข้มแข็งของระบบการเมืองที่ผ่านมาทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหายาก ๆ เชิงโครงสร้างที่ต้องการความรู้และความเข้าใจ ตลอดจนความจริงจังและต่อเนื่องในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับใช้และตีความกฎหมาย และมีความมั่นคงมากกว่าระบบการเมืองไม่ประสงค์จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะกระทบต่อสถานภาพที่เป็นอยู่ของตนเองก็ยิ่งทำให้การปรับปรุงเป็นไปโดยยาก เพราะระบบอุปถัมภ์ที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมของไทย ทำให้นักการเมืองบางส่วนไม่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเพราะต้องการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ประสงค์จะให้เกิดการปฏิรูป ประการสุดท้าย การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมยังเป็นเรื่องที่ประชาชนโดยทั่วไปยังรู้สึกห่างไกลจากชีวิตของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง ปัญหาความยุติธรรมในสังคมจำนวนมากมีสาเหตุมาจากการที่กระบวนการยุติธรรม อันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษาความสงบสุขและความเป็นธรรมในสังคมไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

ความพยายามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมได้รับแรงผลักดันที่สำคัญจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้นำเสนอแนวทางใหม่ในการปฏิรูปสังคมไทยหลายเรื่อง กระบวนการยุติธรรมก็เป็นเรื่องหนึ่งที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญ โดยมีบทบัญญัติที่ส่งเสริมความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการ อันมีผลให้ศาลยุติธรรมต้องแยกออกจากกระทรวงยุติธรรม และให้มีกระบวนการในการตรวจสอบการใช้อำนาจในการจับและการควบคุมผู้ต้องหาที่ช่วยลดการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงานของรัฐ เป็นต้น ซึ่งแนวทางปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเหล่านี้ ตลอดจนกระบวนการประชาสังคมที่มีผลให้รัฐธรรมนูญผ่านการยอมรับจากรัฐสภา ประกอบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีส่วนทำให้คนไทยมีความตื่นตัวในการปฏิรูปสังคมในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้เกิดกระแสเรียกร้องที่จะให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมด้วย

เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์ที่นำไปสู่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เห็นว่าสามารถนำมาปรับใช้กับความพยายามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมได้ โดยต้องพยายามดำเนินการใน 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนแรก ต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ ให้มีองค์ความรู้ที่แท้จริงทิศทางและแนวทางในการปฏิรูป ส่วนที่สอง ต้องพยายามรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการปฏิรูปและให้การสนับสนุนแนวทางในการปฏิบัติดังกล่าว ส่วนที่สุดท้ายต้องให้ฝ่ายการเมืองเห็นความสำคัญและตัดสินใจที่จะเข้ามาให้การสนับสนุน ทั้งนี้ การดำเนินการใน

ส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง หากทำได้ประสบความสำเร็จก็จะช่วยให้ส่วนสุดท้ายเป็นไปได้มากขึ้น เพราะหากฝ่ายการเมืองเห็นว่าประชาชนสนับสนุนการปฏิรูปและมีหลักการ แนวทางที่ศึกษาอย่างรอบคอบแล้ว จะสามารถดำเนินการได้จริง ก็จะทำให้ฝ่ายการเมืองอาจให้การสนับสนุนได้ง่ายขึ้น

จากแนวทางที่ได้กล่าวมา ให้สมควรกำหนดมาตรการที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมตามแนวทางที่ได้เสนอมานี้ในยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ประการ สามารถทำได้ในความเป็นจริงดังนี้

1. กำหนดให้การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเป็นวาระแห่งชาติ ผู้บริหารประเทศที่มีวิสัยทัศน์และเล็งเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรม ในฐานะเป็นกลไกหลักในการรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ โดยการประกาศให้การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเป็นวาระแห่งชาติ อันจะเป็นการยกระดับความสำคัญและเร่งด่วนของเรื่องนี้ และทำให้เรื่องการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมมิใช่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม แต่เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกภาคในสังคมจะต้องระดมกำลังเพื่อช่วยผลักดันในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

2. จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อดำเนินการในเรื่องการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง ปัญหาของการปฏิรูปเรื่องใหญ่ ๆ ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบการศึกษา หรือระบบสุขภาพ ก็คือ การขาดหน่วยงานและองค์กรที่จะมารองรับการปฏิรูป เพราะหน่วยงานที่มีความรู้และทำหน้าที่ในด้านนั้น ๆ อยู่จะเป็นหน่วยงานที่อาจจะมีส่วนถูกกระทบจากการปฏิรูปนั้น ๆ เอง ทำให้การปฏิรูปไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างจริงจังในกลยุทธเพื่อนำไปสู่การปฏิรูป จึงจำเป็นต้องมีการจัดตั้งองค์กรพิเศษที่มีหน้าที่ในการปฏิรูปโดยเฉพาะขึ้นในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมก็เช่นเดียวกัน จึงสมควรที่จะต้องมีการตั้งคณะกรรมการระดับชาติที่มีความอิสระและมีความเป็นกลาง ที่มีฝ่ายเลขานุการที่เข้มแข็งเป็นผู้ดำเนินการ โดยกระบวนการในการดำเนินการนั้น ต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนในเรื่องต่าง ๆ โดยให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้แนวทางและมาตรการที่ชัดเจนและเป็นไปได้ แม้ว่าคณะกรรมการชุดนี้จะเป็นอิสระ แต่จะต้องมีจุดเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมืองที่ทำให้มีช่องทางในการนำเสนอข้อเสนอแนะสู่ฝ่ายการเมืองที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจได้และต้องมีความโปร่งใสมากพอเพียง ตลอดจนต้องทำงานภายในกรอบระยะเวลาชัดเจนที่กำหนดไว้ เช่น ภายใน 1 - 3 ปี เป็นต้น นอกจากนี้คณะกรรมการชุดนี้ยังต้องพิจารณาการนำเอาข้อเสนอแนะไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งอาจจะจำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงกลยุทธในการนำมาตรการไปบังคับใช้ในรายละเอียด รวมถึงการสร้างศักยภาพ (Capacity Building) ให้องค์กร หน่วยงาน และบุคลากร ในการปฏิบัติหน้าที่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงและช่วงระหว่างการพัฒนาในระยะแรกด้วย

3. รณรงค์ให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของหลักนิติธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ส่งเสริมหลักนิติธรรมอย่างจริงจัง การรณรงค์ให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมและความจำเป็นในการที่จะต้องปฏิรูปโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมรับรู้รับทราบปัญหาในกระบวนการยุติธรรม และร่วมใน

การแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหานั้น จึงมีส่วนช่วยอย่างสำคัญที่จะให้ความพยายามในการ
ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 1 : ตารางเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ในการบริหารงานยุติธรรม

กระบวนทัศน์เดิม	กระบวนทัศน์ใหม่
<ul style="list-style-type: none"> ● มีทัศนคติเชิงอำนาจ ● เป้าหมายคือความสำเร็จของหน่วยงาน ● เน้นการปราบปรามอาชญากรรม ● ดึงคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมและระบบศาล ● เน้นการลงโทษ (punishment/correction) ● อำนาจความยุติธรรมบนพื้นฐานของการแก้แค้นทดแทนผู้ละเมิดกฎหมาย (retributive justice) ● ไม่เน้นระบบในการควบคุมคน แต่เน้นที่คนดีมีคุณธรรม ● มีมุมมองด้านความเสมอภาคชายหญิงและการคุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาสน้อย ● คำนึงถึงหลักปฏิบัติภายในประเทศและอำนาจอธิปไตยเป็นสำคัญ 	<ul style="list-style-type: none"> ● มีทัศนคติในการให้บริการความยุติธรรม ● มุ่งผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวม (integrative approach) ● เน้นการป้องกันอาชญากรรมควบคู่กับการปราบปราม ● สร้างทางเลือกใหม่ในการยุติปัญหาโดยไม่นำเรื่องเข้าสู่ระบบยุติธรรมหรือระบบศาลโดยไม่จำเป็น (alternative dispute resolutions/diversion/screening) ● เน้นการแก้ไขฟื้นฟู (treatment/rehabilitation) ● เน้นการอำนวยความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์ (restorative justice) ● สร้างระบบที่โปร่งใส (transparency) และตรวจสอบได้ (accountability) ควบคู่กับการสร้างคุณธรรม ● ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคชายหญิงและการคุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาส ● ให้ความสำคัญกับมาตรฐานสากลและความร่วมมือระหว่างประเทศ

ตารางที่ 2 : ตารางสรุปสภาพปัญหาและแนวทาง/มาตรการในการแก้ไขปรับปรุง

สภาพปัญหา	แนวทาง/มาตรการในการแก้ไข
<p>1. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> • ขาดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวม • ไม่สามารถกำหนดนโยบายทางอาญาและนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ • ขาดความร่วมมือกัน • ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> • จัดให้มีคณะกรรมการนโยบายยุติธรรมแห่งชาติ • จัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมใหม่ให้เป็นศูนย์กลางของการบริหารงานยุติธรรม • จัดให้มีระบบข้อมูลรวมของกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ • จัดสรรงบประมาณอย่างพอเพียงให้กับงานยุติธรรม
<p>2. ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างระบบการดำเนินคดีอาญา</p> <ul style="list-style-type: none"> • มีการนำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมมากเกินไป • ยังขาดระบบการตรวจสอบการตรวจค้นและจับกุมที่มีประสิทธิภาพ • ระบบการสอบสวนและฟ้องร้องมีการแยกจากกันโดยเด็ดขาดทำให้การดำเนินคดีขาดประสิทธิภาพ • ระบบการสั่งคดีของอัยการยังต้องมีการปรับปรุง • ยังมิได้ให้ความสำคัญกับศาลชั้นต้นเท่าที่ควร • การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญายังขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอ 	<ul style="list-style-type: none"> • ส่งเสริมให้มีมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบงานยุติธรรม • ส่งเสริมให้นำมาตรการในการกลั่นกรองคดีก่อนเข้าสู่ระบบศาลให้มากขึ้น • ปรับปรุงให้การสอบสวนคดีอาญามีหน่วยงานที่มีความเป็นกลางและอิสระ ตลอดจนมีความเชี่ยวชาญ พิเศษในเรื่องนั้น ๆ เข้าไปช่วยกันดูแล • พัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ อิสระ และมีความเป็นกลาง • ปรับปรุงระบบสหวิชาชีพในการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น • ส่งเสริมความเข้มแข็งของศาลชั้นต้น และจำกัดคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงลงให้เหลือเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่ง • จัดระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพมากขึ้น • จัดให้มีระบบการขอและการให้ความร่วมมือจากต่างประเทศที่มีประสิทธิภาพ
<p>3. ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันเป็นการล่วง</p>	

ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน	
สภาพปัญหา	แนวทาง/มาตรการในการแก้ไข
<ul style="list-style-type: none"> ● การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ● การละเลยไม่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและพยานเท่าที่ควร ● การเลือกปฏิบัติ ● การใช้ดุลยพินิจที่ไม่เที่ยงธรรม ● การทำงานที่ล่าช้า <p>4. กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ขาดการจัดการอย่างเหมาะสมกับการกระทำ ความผิดแต่ละระดับ ● ขาดประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรม ● ปริมาณคดีที่ศาลยกฟ้องมีสูงมาก 	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดระบบให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานซึ่งกันและกัน ● สร้างระบบความรับผิดชอบ (accountability) ที่เหมาะสม ● สร้างความโปร่งใสในกระบวนการทำงาน ● พัฒนากลไกตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญให้มีบทบาท และศักยภาพในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม ● ส่งเสริมให้สื่อมวลชนและประชาชนมีบทบาทในการ ตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ● จัดให้มีมาตรการและการดำเนินการในการคุ้มครอง สิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา อย่างจริงจัง ● ปรับปรุงมาตรฐานการคัดเลือกบุคคลให้ดำรง ตำแหน่งในกระบวนการยุติธรรมหรือตำแหน่งที่ สนับสนุนงานของกระบวนการยุติธรรมในทางที่ ส่งเสริมความสำนึกในคุณค่าของตำแหน่งหน้าที่ที่จะ ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ● ปรับปรุงเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการของ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึงความ เหมาะสมให้สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่าง เพียงพอ ● ปรับปรุงระบบการบริหารงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ ● ปรับปรุงระบบการดำเนินคดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ● ปรับปรุงระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้มีความ หลากหลาย และมีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดได้มากขึ้น ● เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนามาตรการทางกฎหมายและเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม
--	--

สภาพปัญหา	แนวทาง/มาตรการในการแก้ไข
<p>5. กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ยังคงละเลยหรือมองข้ามความสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ● ไม่มีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดก่อนขึ้นตอนของศาล ● ระบบราชทัณฑ์ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างแท้จริง 	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนามาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอื่นที่เหมาะสมมาใช้แทนโทษจำคุก ● ลดปริมาณผู้ที่ถูกควบคุมในเรือนจำที่ไม่สมควรลดลง ให้มากที่สุด ● ส่งเสริมมาตรการในการช่วยผู้ต้องโทษให้กลับสู่สังคมให้มากขึ้น ● พัฒนาให้มีระบบรองรับในการนำมาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้สถานควบคุม มาใช้
<p>6. กระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เปิดระบบยุติธรรมให้ชุมชนและประชาสังคมมีส่วนร่วมมากขึ้นในทุกขั้นตอน ● ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชนและประชาสังคมในการสร้างเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิร่วมภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้ ● ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตามสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายให้มากขึ้น ● ให้ความคุ้มครอง อำนาจความสะดวก ให้คำตอบแทนที่เหมาะสม และยกย่องให้เกียรติพยานและผู้ที่มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ● รณรงค์ให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมในฐานะเป็นกลไกหลักในการผดุงไว้ซึ่งหลัก นิติธรรมอย่างจริงจัง
<p>7. กระบวนการยุติธรรมขาดองค์ความรู้และศักยภาพในการพัฒนา</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมให้มีการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมและการบริหารงานยุติธรรม

	<p>ให้มากขึ้น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการ ยุติธรรมที่เป็นหน่วยงานกลางมีความเป็นอิสระและ เชื่อถือได้และมีงบประมาณของตนเองที่เพียงพอ
--	---

สภาพปัญหา	แนวทาง/มาตรการในการแก้ไข
8. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดจิตสำนึกและขาดทัศนคติที่ดีในการให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชน	<ul style="list-style-type: none"> ● ปฏิรูประบบการศึกษานิติศาสตร์ ● ปรับปรุงมาตรฐานการคัดเลือกบุคคลให้ดำรง ตำแหน่งในกระบวนการยุติธรรมหรือตำแหน่งที่ สนับสนุนงานของกระบวนการยุติธรรมในทางที่ ส่งเสริมความสำนึกในคุณค่าของตำแหน่งหน้าที่ที่จะ ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ● จัดให้มีการฝึกอบรมร่วมกันระหว่างบุคลากรใน กระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงานในเชิง จิตวิทยา เพื่อให้มีการหล่อหลอมทัศนคติ และในเชิงพัฒนา ศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันใน กระบวนการ ยุติธรรม ● ส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรในสาขาที่มีความ จำเป็นนอกเหนือจากด้านกฎหมายและ กระบวนการ ยุติธรรม เพื่อ เข้า ปฏิบัติ หน้าที่ ใน กระบวนการ ยุติธรรมให้เพียงพอ ● ปรับปรุงเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการของ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึง ความ เหมาะสมให้สามารถดำรงตนในสังคมได้ อย่าง เพียงพอ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรม

จากการประเมินสถานการณ์ปัญหาและสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม โดยรองศาสตราจารย์ ดร. พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ และรองศาสตราจารย์ ดร. สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ตลอดจน จากผลสรุปของการสัมมนาทางวิชาการในโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ทำให้สามารถมองเห็นถึงข้อจำกัดของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน และสามารถเสนอแนะถึงหัวข้อการศึกษาวิจัยและแนวทางการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหัวข้อในกระบวนการยุติธรรมได้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการประเมินสถานการณ์องค์ความรู้

1.1 งานศึกษาวิจัยที่พบมักจะเป็นงานในระดับวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ในสาขานิติศาสตร์และด้านการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งดำเนินการโดยนักศึกษาในระดับปริญญาโทมากกว่านักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญ

1.2 งานการศึกษาวิจัยส่วนมากจะเป็นการดำเนินการโดยนักกฎหมาย โดยขาดการทำงานในลักษณะสหวิชาการ และหัวข้องานการศึกษาวิจัย มักจะเป็นประเด็นทางกฎหมายโดยตรง เช่น เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และรวบรวมกฎหมายโดยขาดการศึกษาในภาคสนามและขาดมิติของผลกระทบของการบังคับใช้กฎหมายต่อสังคม นอกจากนี้ งานการศึกษาด้านการบริหารงานยุติธรรมส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมน้อยมาก

1.3 การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นงานก่อนการนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาบังคับใช้ ทำให้ผลการศึกษาวิจัยโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ล้าสมัยไม่สามารถนำมาใช้ได้ เพราะรัฐธรรมนูญได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติงาน อาทิเช่น การแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม การจัดตั้งศาลใหม่ และการปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ อัยการ และศาล เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลักษณะโครงการวิจัยที่ควรสนับสนุนให้มีการดำเนินการ

เมื่อประเมินจากสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สามารถจะประมวลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลักษณะของโครงการวิจัยที่ควรสนับสนุนดังนี้

2.1 เนื่องจากงานการศึกษาวิจัยที่มีคุณภาพเกี่ยวกับด้านกระบวนการยุติธรรมยังขาดแคลนอีกเป็นจำนวนมาก จึงสมควรให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับหลักการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่ทางเลือกเชิงนโยบาย ตลอดจนสมควรให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาตำราการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ รวมทั้งการแปลตำราที่เป็นประโยชน์จากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยด้วย

2.2 เนื่องจากปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งใหญ่ อันเป็นผลสืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อหาทางเลือกเชิงนโยบาย และเพื่อหาคำตอบปัญหาทางปฏิบัติอันเกิดจากการนำเอาแนวคิดตามรัฐธรรมนูญมาใช้ในความเป็นจริง

2.3 การให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยในโครงการที่เกี่ยวกับนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมสมควรเป็นชุดโครงการที่สามารถตอบปัญหาได้ครบถ้วน ควรมีลักษณะที่เป็นสหวิชาการ คำนึงถึงการนำไปใช้ได้จริง และควรมีกระบวนการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (stakeholders) ด้วย

2.4 เนื่องจากการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะองค์กร ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นองค์กรที่มีอำนาจ ซึ่งอาจพอใจกับสถานภาพที่เป็นอยู่ โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนโยบายจึงควรมีการกำหนดกลยุทธ์เกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมอยู่ด้วย

2.5 ลักษณะของโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมควรจะมีหลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทางวิชาการและทางเลือกเชิงนโยบายในเรื่องสำคัญ อาจจะดำเนินโดยกระบวนการวิจัยเต็มรูปแบบ โดยให้มีกระบวนการในการควบคุมคุณภาพตามแนวทางของ สกว. อย่างเต็มที่ แต่การศึกษาวิจัยเพื่อหาคำตอบเชิงนโยบายในเรื่องที่เร่งด่วน เช่น การพยายามหาคำตอบ เชิงนโยบายจากปัญหาที่กำลังได้รับความสนใจจากประชาชน อาจจำเป็นต้องมีกระบวนการพิเศษ เช่น การศึกษาเป็น Concept Paper จากงานวิชาการที่มีอยู่แล้ว เพื่อเป็นแนวทางให้มีการระดมความคิดจาก ผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาคำตอบที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ทันที หรืออาจจะมีโครงการเฉพาะที่จะผลักดันงานศึกษาวิจัยที่มีอยู่แล้วให้นำไปสู่การนำไปใช้จริง ซึ่งต้องเน้นรูปแบบที่เน้นการเคลื่อนไหวทางสังคม และการนำเสนอข้อมูลที่สามารถสื่อสารต่อนักปฏิบัติและประชาชนได้ง่าย เป็นต้น

2.6 นอกจากการศึกษาวิจัยที่มีผลงานออกมาเป็นเอกสารวิจัยทางวิชาการแล้ว ควรจะมีการสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลการวิจัยในรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถเผยแพร่หลักการ แนวคิด และนโยบายที่เกิดจากการวิจัยไปสู่ผู้บริหารระดับสูงที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ สื่อมวลชน องค์กรเอกชน และประชาชนที่สนใจด้วย อาทิเช่น นอกจากงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ควรนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบที่กระชับและเข้าใจง่าย เช่น เป็นเอกสารเชิงนโยบายที่เผยแพร่ออกมาโดยสม่ำเสมอและทันต่อเหตุการณ์ด้วย

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยที่สมควรสนับสนุน

จากผลการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ในโครงการพบว่า งานวิจัยที่มีคุณภาพด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมยังขาดแคลนอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นงานวิจัยด้านทฤษฎีในทางวิชาการ และงานวิจัยเกี่ยวกับทางเลือกทางนโยบาย โดยเมื่อคำนึงถึงช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม และผลจากการศึกษาวิจัยและระดมความคิดในโครงการแล้ว เห็นว่ามีโจทย์ในการศึกษาวิจัยที่มีความจำเป็นและเร่งด่วนดังนี้

1. หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารงานยุติธรรม ในประเด็น
ดังต่อไปนี้

- 1.1 การศึกษาเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างและองค์กรในกระทรวงยุติธรรมใหม่
- 1.2 การศึกษาปัญหาการบริหารงานในระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- 1.3 การศึกษาเพื่อจัดตั้งระบบข้อมูลรวมของกระบวนการยุติธรรม
- 1.4 การศึกษาเพื่อติดตามประเมินผลประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2. หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีอาญา ในประเด็น
ดังต่อไปนี้

- 2.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบงานยุติธรรมและมาตรการในการกลั่นกรองคดีก่อนเข้าสู่ศาล
- 2.2 การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการสอบสวนและฟ้องร้องคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 2.3 การศึกษาเพื่อพัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกระบวนการยุติธรรม
- 2.4 การศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาระบบสหวิชาชีพในการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 2.5 การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาให้มีคุณภาพมากขึ้น

3. หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ในประเด็น
ดังต่อไปนี้

- 3.1 การศึกษาเพื่อพัฒนามาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช่มาตรการการควบคุมในสถานควบคุม (non-institutional treatment)
- 3.2 การศึกษาเพื่อพัฒนามาตรการในการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคม
- 3.3 การศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและแนวปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก

4. หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับการตรวจสอบและการคุ้มครองสิทธิ ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 การศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการตรวจสอบถ่วงดุลย์การทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม
- 4.2 การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบความรับผิดชอบ (accountability) ในกระบวนการยุติธรรม
- 4.3 การศึกษาเพื่อสร้างความโปร่งใสของระบบการทำงานในกระบวนการยุติธรรม

4.4 การศึกษาเพื่อพัฒนากลไกตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญให้มีบทบาทและศักยภาพในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม

4.5 การศึกษาเพื่อพัฒนาบทบาทสื่อมวลชนและประชาชนในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม

4.6 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และ ผู้ต้องโทษในคดีอาญา โดยเฉพาะการติดตามประเมินผลในปัญหาและอุปสรรคในการนำบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาใช้ในความเป็นจริง

4.7 การศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้ายจากกระบวนการยุติธรรม (miscarriage of justice)

4.8 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติต่อพยานที่เหมาะสม

5. หัวข้อวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับทัศนคติ จิตสำนึก และเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ในประเด็นดังต่อไปนี้

5.1 การศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานการคัดเลือกและการฝึกอบรมบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

5.2 การศึกษาเกี่ยวกับระบบการฝึกอบรมร่วมกันของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อปรับปรุงทัศนคติและเสริมสร้างศักยภาพในการทำงาน

5.3 การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการปรับปรุงอัตราเงินเดือน ค่าตอบแทน และสวัสดิการของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

6. หัวข้อการวิจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมในกระบวนการยุติธรรม ในประเด็นดังต่อไปนี้

6.1 การศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของชุมชนและประชาสังคมในกระบวนการยุติธรรม

6.2 การศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการให้ความรู้ทางกฎหมายและส่งเสริมการเคารพในกฎหมายและหลักนิติธรรมแก่ประชาชน

6.3 การศึกษาเพื่อจัดทำคู่มือเกี่ยวกับ “สิทธิของประชาชน” ในแง่มุมต่าง ๆ (เช่น จัดทำหนังสือชุด “สิทธิของเรา” ในเรื่องสิทธิเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นต้น)

7. หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาโดยเร่งด่วน ในประเด็นดังต่อไปนี้

7.1 การศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านองค์การอาชญากรรมข้ามชาติ และ มาตรการรองรับการนำหลักการในอนุสัญญาดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทย

7.2 การศึกษาเพื่อพัฒนากฎหมายอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

7.3 การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทกระบวนการยุติธรรมในการป้องกันและปราบ-ปราบ
ยาเสพติด

7.4 การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทกระบวนการยุติธรรมในการป้องกันและปราบ-
ปราบคอร์รัปชัน

7.5 การศึกษาเรื่องบทบาทกระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความรุนแรงต่อสตรี
(Violence Against Women)

7.6 การศึกษาเกี่ยวกับการนำเอาหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมาใช้บังคับ
ในประเทศไทย

7.7 การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาให้มี
ประสิทธิภาพมากขึ้น

8. หัวข้อวิจัยอื่น ๆ

8.1 การศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) และ
คอมมอนลอว์ (Common Law) ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
ทิศทางการพัฒนาในอนาคต

8.2 การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง Restorative Justice และการนำเอาแนวคิด
ดังกล่าวมาใช้ในระบบยุติธรรมไทย

8.3 การศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมของ
ประเทศไทย อาทิเช่น ในประเด็นเกี่ยวกับ cost ของอาชญากรรม cost/efficiency ขององค์กรต่าง ๆ ใน
กระบวนการยุติธรรม และมุมมองด้านเศรษฐศาสตร์ในเรื่องอื่น ๆ เพื่อประกอบการวางแผนใน
กระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมที่สัมมนาต่อ
ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

สรุป
แบบสอบถามความคิดเห็น
โครงการ "เวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย"
เรื่อง "ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย : ผลสรุปการศึกษาวิจัย
ในโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย"
นำเสนอในวันศุกร์ที่ 6 ตุลาคม 2543
ณ ดิกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

แบบสอบถามแจกไป	200	คน
มีผู้ตอบแบบสอบถามมา จำนวน	65	คน
ชาย	44	คน
หญิง	21	คน
อายุ ต่ำกว่า 31 ปี	7	คน
31 - 40 ปี	16	คน
41 - 50 ปี	19	คน
51 - 60 ปี	16	คน
อายุ 60 ปี ขึ้นไป	7	คน
ประสบการณ์ในการทำงาน		
อายุต่ำกว่า 11 ปี	4	คน
11 - 20 ปี	21	คน
21 - 30 ปี	20	คน
31 - 40 ปี	6	คน
ไม่ตอบ	4	คน
เคยเข้าร่วมสัมมนา	45	คน
ไม่เคยเข้าร่วมสัมมนา	20	คน

แบบสอบถาม

ข้อ 1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทยในภาพรวม
ตามที่นำเสนอในเรื่อง “ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย”

เห็นด้วยมาก 49 คน

เห็นด้วย 16 คน

ไม่เห็นด้วย -

ความเห็น/ข้อเสนอแนะ

- ควรมีคณะกรรมการนโยบายแผนแม่บทแห่งชาติ
- ควรมีคณะกรรมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม
- ความยุติธรรมในปัจจุบันบางครั้งเป็นไปตามกระแส ซึ่งอาจเกิดจากสื่อมวลชนหรือปัจจัยอย่างอื่น แต่กระแสในบางครั้งมิใช่ก่อให้เกิดความยุติธรรมตามความเป็นจริง ฉะนั้นเห็นควรต้องนัดสื่อเข้ามาร่วมปรับปรุงในระบบนี้ด้วย
- ควรที่จะเสนอแนะหรือนำเสนอเพื่อปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลเป็นรูปธรรม
- ควรมีการวิจัยในรายละเอียด ทำห้วงย่อย ๆ ต่าง ๆ ให้ลึกซึ้งขึ้น เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปในความเป็นจริงต่อไป
- ควรให้รัฐบาลยอมรับและแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายพัฒนากระบวนการยุติธรรม โดยเร็วที่สุด
- คิดว่าได้ภาพรวม สภาพปัญหา แนวทางแก้ไขในระดับหนึ่งแล้ว ควรแตกย่อยความคิด โดยแบ่งเป็นกลุ่มปัญหา และการจัดการกับปัญหาเล็ก ๆ แล้วลงในรายละเอียด โดยมุ่งเน้นให้สภาพนั้นสนองและใช้ให้ได้จริงกับสภาพสังคม แล้วจึงนำมาปกครองเป็นแบบงานรวมให้สอดคล้องตรงกัน เป็นทิศทางเดียวกัน หน่วยงาน /เอกชน/สถาบันการศึกษาจะได้มีความชัดเจน นำไปสู่การปฏิรูปให้เป็นรูปธรรมได้
- แยกความชัดเจนของปัญหา การบริหารของกฎหมาย
- ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังเพื่อให้ยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทยบรรลุเป้าหมายอย่างดียิ่ง
- ควรแก้ไขที่ต้นเหตุด้วยนัยจากการยกร่างกฎหมาย พิจารณากฎหมาย ควรให้เป็นกฎหมายที่ปฏิบัติได้ จะได้ไม่เป็นปัญหาในการปฏิบัติต่อไป
- ครอบคลุมทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม จุดสำคัญ คือให้สามารถทำเป็นแผนงานนำไปสู่การปฏิบัติ
- พัฒนาการกระบวนการยุติธรรม ลงโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสมกับโทษ

- ควรให้ความสำคัญต่อทฤษฎีและเจตนารมณ์ของกฎหมายควบคู่กับการนำไปใช้
ในทางปฏิบัติอย่างเหมาะสมถูกต้อง และเป็นธรรม โดยพยายามสร้างคุณธรรมให้
เกิดขึ้นแก่นักกฎหมายมากที่สุดและสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านกฎหมายให้ทัน
เพื่อสอดคล้องกับเทคโนโลยี หรือปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
- อยากเห็นการค้นคว้า วิจัย ที่มีลักษณะ quantitative มิติเพิ่มด้วย เช่น ศึกษา cost ที่
ใช้ในการดำเนินคดีแต่ละ case แต่ละประเภท แล้วเปรียบเทียบกับ การป้องกัน หรือ
การแก้ปัญหา โดยใช้ระบบนอกศาล หรือระบบชุมชนดูแลป้องกัน ศึกษาทั้งในระดับ
individual และระดับภาพรวมด้วยงานวิจัยจะสามารถโน้มน้าวคนตัดสินใจ และ
ประชาชนจะได้ตระหนักและได้ผลในแง่ป้องกันปรามไปด้วย
- วิจัยเชิงทดลอง เช่น การรวมกฎหมาย/นโยบาย หรือแสดงความร่วมมือ มีการจัด
โควต้าให้คนที่พ้นโทษจากคุก
- เป็นแนวทางในการนำไปสู่การปฏิรูป การยุติธรรมไทย
- กระบวนการยุติธรรมต้องพัฒนาทุกองค์ประกอบกันไม่ว่าสวัสดิการ การตอบแทนต่าง ๆ
- ควรเพิ่มและเน้นการเผยแพร่ผลการสัมมนา หรือเสวนาออกสู่องค์กรในกระบวนการ
ยุติธรรมและสาธารณชน ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น
- ต้องลงมือกระทำ อย่าให้เป็นการที่เลิศลอยอยู่ในกระดาษเท่านั้น
- ควรได้นำไปแนะนำภาคปฏิบัติ แก่หน่วยงานยุติธรรมที่เกี่ยวข้องให้เป็นรูปธรรม
- ทำให้เห็นภาพที่แท้จริงของปัญหาและสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติ นำปัญหา
ที่ได้ไปสู่การแก้ไขพัฒนา
- ขาดการดำเนินคดีหรือพิจารณาคดีที่ต่อเนื่อง นอกจากความรวดเร็วและเป็นธรรม ซึ่ง
ดำรงต่อเนื่องได้ใส่เพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญ ปี 40
- โดยหลักการแล้วเห็นด้วยทุกประการ แต่จะอย่างไรให้หลักการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่าง
เป็นรูปธรรมได้โดยเร็ว สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดเยื้อ ขอให้ประสานงานกับทุกฝ่าย
โดยมีการกำหนดกรอบของเวลาให้ชัดเจน มิฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ก็จะไม่เกิดและไม่มีทาง
เสร็จสิ้น
- ต้องมีการพัฒนาปรับแก้ให้ตามทันปัญหาอันเป็นสากลของนานาประเทศ และให้
สอดคล้องกับปัญหาของประเทศชาติของเรา
- ระบบงานยุติธรรมแต่ละระบบยังขาดความเข้าใจในจุดร่วมในการบริหารงานยุติธรรม
คงมุ่งแต่เป้าหมายของแต่ละระบบเป็นหลัก

- ทุนायความ อัยการและผู้พิพากษา ไม่ได้รับการฝึกอบรมร่วมกัน ดังนั้นจึงมีผลทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันและกัน และมีการปฏิบัติต่อกันและกันไม่เหมาะสม และไม่เป็นผลดีต่อการอำนวยความสะดวกยุติธรรม
- กระบวนการยุติธรรม ควรดำเนินการร่วมกันในแผนเดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมในภาพรวมได้
- ยังขาดรูปภาพรวมที่ว่าเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาดังกล่าวเป็นรูปธรรม เนื่องจากบางท่านผู้ร่วมการสัมมนาพูดลอย ๆ แต่ยังขาดการนำไปปฏิบัติจริง ๆ การสัมมนานี้คงไม่ได้ผลอย่างจริงจัง เมื่อเรากำหนดยุทธศาสตร์ได้ เราควรมีวิชาการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม และปฏิบัติได้จริงอย่างต่อเนื่องหลังการกำหนดแนวทางได้แล้ว
- กระบวนการยุติธรรมในบ้านเรายังขาดความร่วมมือซึ่งกันและกัน และยังขาดความจริยธรรม คุณธรรม ความซื่อสัตย์ ต่อวิชาชีพของตนเอง
- ต้องการเห็นประเทศไทยมีการพัฒนาและปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของไทย ให้เป็นรูปธรรม และเป็นระบบให้สอดคล้องกันในทุกองค์กร มิใช่ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ
- ยุทธศาสตร์กำหนดแล้ว ต้องกำหนดต่อเป็นยุทธวิธี และต้องหาหน่วยงาน และผู้รับผิดชอบ ใครเป็นคนทำ, ทำได้เมื่อไร, ผลประโยชน์สูงสุดที่สังคมได้รับคืออะไร
- ควรเน้นเรื่องการกระจายความรู้สู่ท้องถิ่น ปรับปรุงหลักสูตรนิติศาสตร์ให้มีการปลูกฝังผู้เรียนให้เข้าใจกระบวนการยุติธรรม, สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเน้นที่ชุมชนท้องถิ่น
- ควรเขียนกฎหมายให้ประชาชนทั่วไปอ่านง่าย เข้าใจ ควรพัฒนาอย่างเร่งด่วน
- ระบบต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมต้องเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งกันและกัน ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ร่วมกันพัฒนาให้ไปในทิศทางที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมไทย
- มาตรการทางกฎหมายหรือมาตรการอื่น ๆ ค่อนข้างดีอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ต้องเน้นและให้ความสำคัญอย่างมากคือ เรื่องของสิทธิมนุษยชน ทำอย่างไรให้ประชาชนทุกคนเกิดจิตสำนึกในสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเองหรือของผู้อื่น ควรจะปลูกฝังเรื่องสิทธิให้กับเด็กโดยบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลขึ้นไป
- เห็นควรให้จัดตั้งหรือออกกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ เพื่อเป็นการวางบรรทัดฐานหรือกรอบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น โดยมีกรอบและจุดมุ่งหมายเดียวกัน

ข้อ 2. ท่านเห็นว่ายุทธศาสตร์ที่นำเสนอครอบคลุม และสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใน

กระบวนการยุติธรรมหรือไม่

☐ ครอบคลุมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้	44 คน
☐ ยังไม่ครอบคลุมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้	20 คน

□ ไม่ออกความเห็น 1 คน

โดยควรจะมีทางเพิ่มเติมในประเด็นดังนี้

- ผลการวิจัยพูดถึงคนในองค์กรกระบวนการยุติธรรมแล้ว ควรเพิ่มการศึกษาวิจัยบุคคลนอกองค์กร เช่น ตัวผู้กระทำผิด มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้กระทำผิด ตัวผู้เสียหาย มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นเหตุให้ต้องประสบเหตุ เพราะตัวบุคคลดังกล่าวมีผลต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย เพราะการสอบสวนอย่างไรให้ผู้กระทำผิดสำนึกผิดและยอมรับผิด
- ควรให้สื่อสามารถตรวจสอบการทำงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- เพราะไม่ได้แยกถึงรายละเอียดเท่าที่ควร
- ครอบคลุมแต่บางกรณี ยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้
- กระบวนการยุติธรรมแต่ละระบบยังขาดความเข้าใจร่วมกันในการกระบวนการยุติธรรมควรมุ่งแนวเป้าหมายแต่ละระบบเป็นหลัก
- การจะพัฒนากระบวนการยุติธรรมได้ผลสำเร็จนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาในแต่ละหน่วยงานภาพรวม ในแต่ละหน่วยงานและทุกคนหรือผู้เกี่ยวข้องต่างทราบและตระหนักดีแต่ยังขาดการทำงานอย่างจริงจัง ระดมความคิดแต่ท่านยังไม่มีมีการตรวจสอบการประเมินการปฏิบัติงานในการสัมมนาครั้งก่อน ๆ ว่าอะไรทำแล้ว และได้ผลบ้างหรือไม่ ประเด็นต่อมาควรระบุประเด็นที่ทำได้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจังและทำได้จริง
- ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมร่างกฎหมายเสนอกฎหมายมากกว่าที่เป็นอยู่ กฎหมายควรร่างให้เกิดประโยชน์กับคนจน
- ถ้ามี condition ที่สอดคล้องคือ
 1. commitment ระหว่างผู้ออกกฎหมายใน philosophy
 2. มี consolidation ระหว่างสถาบันกฎหมาย/ยุติธรรม
 3. ผสมผสาน justice reforme และ politice service reforme
- ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นการบริหารจัดการ หรือดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นเรื่องรอง แต่ที่สำคัญที่สุดคือตัวบทกฎหมาย เห็นควรให้มีการปรับ หรือแก้ไขตัวบทกฎหมายโดยให้มีการนำหลักคุณธรรม จริยธรรมมาพิจารณาประกอบ เพื่อออกหรือปรับปรุงกฎหมาย
- ปัจจุบันมองเรื่องกระจายอำนาจหรือพยายามไม่ให้เกิดการดำเนินคดีขึ้นสู่ศาลมากเกินไป

ควรต้องพิจารณาเหตุด้วยว่ากระแส globalization หรือ internationalism จะไปด้วยกันกับแนวคิดดังกล่าวได้เพียงใด หรือควรมีการพิจารณารวมหรือแยกกันได้อย่างไร

- ควรเจาะลึกลงไปปัญหาแต่ละจุดให้มากขึ้นแล้วจึงวิเคราะห์แต่ละจุดให้ได้มาเป็นแผนงานรวมให้ได้
 - กระบวนการยุติธรรมควรมียุทธศาสตร์ที่มีพื้นฐานมาจากชุมชน มากกว่าเป็นไปเพื่อแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรมเอง
 - ควรคำนึงปัจจัยพื้นฐานด้านคุณภาพของคน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและศึกษาวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย การปรับปรุงรูปแบบของกระบวนการยุติธรรม ไม่จำเป็นต้องไปเอาแบบอย่างต่างประเทศตะวันตกเสมอไป
 - ควรเพิ่มประเมิน การพัฒนากฎหมายเศรษฐกิจ
 - ยังไม่แก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เพราะยังไม่มี การแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ควรปฏิรูปกฎหมายให้เอื้อต่อประชาชนให้มากกว่านี้
 - ควรยับยั้งไม่นำการเมืองยุ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม
 - จริยธรรม คุณธรรม ของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม
 - มุ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
 - ออกกฎหมายให้เหมาะกับสังคมไทย
 - มียุทธศาสตร์ดี ๆ มากมายแต่ไปไม่ถึงจุดหมายปลายทาง เพราะกระบวนการและพันธกิจไม่พอ ส่วนที่ทางสถาบันฯ จัดทำเป็นเพียงการประเมินองค์ความรู้ แต่ยังขาดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว (advocacy) ใครจะเป็นผู้เคลื่อนไหว ผู้ผลักดัน ใครจะสนับสนุน “การเมือง” ของเราให้ความจริงจังแค่ไหน?
 - เพราะมีเวลาน้อย
 - หลักการทุกหลักการ ต้องมีคนนำไปปฏิบัติ คนดังกล่าวจึงมีความสำคัญพอ ๆ กับหลักการหรือมากกว่า ดังนั้น ต้องพัฒนาคนให้เป็นคนดีเสียก่อน
 - ครอบคลุมแล้วแต่ยังไม่แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุกข้อ
 - ต้องปลูกจิตสำนึกของนักกฎหมายในทุกกระบวนการ
- ข้อ 3. ท่านคิดว่าภาพกระบวนการยุติธรรมไทยที่พึงประสงค์ (วิสัยทัศน์) ควรมีลักษณะอย่างไร
- บุคลากรต้องมีคุณธรรมมีความรู้
 - เป็นการให้บริการประชาชน
 - มีความเป็นธรรมอย่างแท้จริง
 - รวดเร็ว เด็ดขาด

- โปร่งใส
- ตรวจสอบได้ เชื่อสัจสุจริต มีจริยธรรม
- นำระบบลูกขุนมาทดลองใช้ในจังหวัดที่มีความพร้อมของประชาชนทางด้านการศึกษา
- เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
- สังคมให้ความยอมรับร่วมมือ
- วิจารณ์ได้
- มีความชัดเจน
- ควรยึดระบบและประสานกันในทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ต้องให้เป็นธรรมชาติ โดยยึดความเป็นจริงเป็นหลัก
- ต้องขจัดระบบศักดินาและระบบอุปถัมภ์ในเบื้องต้น
- พัฒนาไปในทางที่ดีและถูกต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและความเป็นจริง ต้องคำนึงถึงส่วนรวม มีกระบวนการทำงานที่โปร่งใสและดีงาม
- ควรมีองค์กรอิสระไม่ขึ้นกับนักการเมือง
- เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีการใช้อย่างจริงจังไม่มีการเลือกปฏิบัติ หรือการบังคับใช้อย่างดูหน้าปะจมูก
- ให้ทุกคนได้รับความเสมอภาคอย่างทัดเทียมกันไม่ว่าคนรวยคนจน
- สมดุลย์ มีประสิทธิภาพ ประชาชนมีส่วนร่วมแท้จริง
- ต้องขจัดคอร์รัปชันจากวงการ
- ต้องเร่งสร้างความตื่นตัวในวงการ
- ต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน
- ต้องตอบสนองความต้องการของสังคม (ส่วนรวม) ได้
- กระบวนการทำงานของแต่ละส่วนจะต้องมีแนวทาง ทิศทางตรงกันไปสู่ Final เดียวกัน คือความรอบรู้ของสังคมบนพื้นฐานเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม
- เป็นกระบวนการที่คอยสนับสนุนชุมชนมากกว่าที่จะชี้นำและควบคุมสังคม
- เป็นกระบวนการที่ให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาของสังคมที่ให้ความสำคัญในการบริการ ช่วยเหลือมากกว่าการเป็นกระบวนการที่ดำเนินโดยยึดถือผลประโยชน์ของตนเอง
- ควรต้องพิจารณาจากมุมมองของประชาชน ไม่ใช่มาจากคนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ต้องนำมุมมอง 2 มิติ มาผสมผสานทำให้เหมาะสม
- มีจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติต่อทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน
- กระบวนการยุติธรรมในการรับฟังพยานหลักฐานทางคดีอาญาในเรื่อง เศรษฐกิจ

ต้องแยกต่างหากจากคดีอาญาทั่วไป เพราะฉะนั้น ทางคดีเศรษฐกิจไม่จำเป็นต้อง
รับฟังพยานหลักฐานมาเปลี่ยนสงสัย

- ควรมีลักษณะเข้าหาประชาชนมากกว่า
- ควรใช้เครือข่ายประชาสังคม หรือใช้ระบบการเยียวยาทางสังคม ทางชุมชนมากกว่า
การลงโทษในทางคดี เช่น คดียาเสพติด
- บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมนับแต่ตำรวจ ศาล อัยการ ทนายความ ต้องมี
จริยธรรม มากกว่านี้
- ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบตามความเหมาะสม
- เงินเดือนและสวัสดิการควรใกล้เคียงกัน
- มีจิตสำนึกในการรับใช้สังคม
- เปลี่ยนค่านิยมที่ความยุติธรรมที่ top down เพียงอย่างเดียวต้องเป็น bottom up
ด้วย
- ให้ความยุติธรรมอย่างจริงจังไม่เปิดช่องให้มีการลำเอียง และถูกต้องตามหลักและ
เจตนารมณ์ของกฎหมาย
- ยุติธรรมจริง ฟังพาได้จริง (โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินและคนรู้จัก) “ทัศนคติ + ชื่อสัตย์”
- คนในกระบวนการยุติธรรมต้องไม่ใช่คนสร้างความยุติธรรมเสียเอง “ระบบตรวจสอบ
ทำได้จริง”
- ตรวจสอบได้ ประชาชนมีส่วนร่วม มีมาตรการหลากหลาย มีนวัตกรรมจัดการ
ผู้กระทำความผิด (Alternative + innovatives)
- ต้องมีองค์กรและบุคลากรขององค์กรนั้นมีจิตใจรักความสงบ และรักความยุติธรรม
บุคลากรทุกองค์กรมีค่าตอบแทนเสมอหน้ากัน
- องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมมีแผนนโยบายไปในทิศทางร่วมกันกำหนด
แผนงานให้สอดคล้องและสอดคล้องกัน โดยควรมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และ
ต่อเนื่องเมื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงาน ซึ่งย่อมมีขึ้นได้
ตลอดเวลา
- ต้องมีคนดีเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุด ปัญหาจึงมีว่าจะสร้างคนนั้นได้
อย่างไร แม้จะต้องสร้างแต่ตลอด และอยู่รอดเป็นทารกก็ตาม เพื่อความอยู่รอดของ
ประเทศ
- เห็นแก่ความยุติธรรมของสังคมเป็นหลัก
- เคารพต่อกฎหมาย
- จัดการลำเอียง โกงกัน สนิบน

- ยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของสังคมในกระบวนการยุติธรรม
- ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับและขั้นตอน โดยสามารถวิเคราะห์วิจารณ์ทุกอย่างได้อย่างเปิดเผย
- ควรมีวิจารณ์ญาติที่ดี วิเคราะห์สาเหตุข้อเท็จจริง รวมทั้งจริยธรรมเป็นหลักในการพิจารณาที่สำคัญยิ่ง
- กฎหมายดีอยู่แล้ว แต่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมปฏิบัติไม่ได้เนื่องจากปัจจัยอื่นมาแทรกเช่น การสั่งการของการเมือง
- กฎหมายบังคับใช้ทุกคนอย่างเสมอภาค กฎหมายยกมาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมากกว่าที่จะจำกัดเสรี
- อำนวยความยุติธรรมบนรากฐานความเป็นจริง
- การทำงานสอดประสานเป้าหมายผลลัพธ์สุดท้ายร่วมกันโดยมีการดุลยอย่างเหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน
- ให้ความเป็นธรรมทุกครั้ง บังคับผลตามกฎหมายอย่างสร้างสรรค์
- เป็นที่พึ่งของประชาชนได้
- ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้โดยไม่มีขั้นตอนซับซ้อนยุ่งยาก
- อำนวยความยุติธรรมโดยรวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อย
- ให้มาตรการป้องกันอาชญากรรมเพิ่มขึ้นมากกว่านี้
- กระบวนการยุติธรรมต้องเริ่มมาจากองค์กรอำนาจเป็นองค์กรบริการ
- ติดดิน พึ่งชาวบ้าน เข้าถึงง่าย รวดเร็ว โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีผู้รับผิดชอบ
- ภาพกระบวนการยุติธรรมไทยในความประสงค์ของประชาชนควรมีลักษณะที่ดำเนินการด้วยความรวดเร็ว เป็นกันเอง ยุติธรรมและถูกต้อง ในขณะเดียวกันย่อมต้องมีความเด็ดขาด ทั้งนี้ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย
- เป็นการมีส่วนร่วม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคุ้มครองสิทธิประชาชนทางกฎหมาย ป้องกันอาชญากรรม บำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนามาตรฐานกฎหมาย ให้ทันต่อสภาวะการณ์ และเป็นมาตรฐานสากล
- การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเป็นกลาง โปร่งใส สามารถอธิบายต่อสาธารณชนได้
- ควรรีบดำเนินการโดยรวดเร็ว เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย
- ควรมีกฎหมายที่ดีที่มีความเป็นธรรมในสังคม มีความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทุกผู้ทุกนาม ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สังคมมีสันติสุขและโลกมีสิทธิภาพ

- ควรเน้นการป้องกันการเกิดอาชญากรรมมากกว่าการแก้แค้นทดแทน
- อำนวยความสะดวกรวมทั้งมีความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทุกส่วนอย่างเต็มที่ภายในระยะเวลา 10 ปี
- ประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจังของทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรม โดยอาจต้องอยู่ในกระบวนการหรือกระทรวงเดียวกัน
- ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในทิศทางการทำงานทางกระบวนการยุติธรรม ในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า
- กระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ควรให้ความร่วมมือในการบริหารงานในเรื่องเกี่ยวข้องมากขึ้น
- ประชาชนปลอดภัยจากการถูกล่วงละเมิดในสิทธิต่าง ๆ
- กระบวนการยุติธรรมที่มองเห็นเป็นดั่งมุมมิตช่วยกันทำให้ “สุกสว่าง” ประชาชนมองเห็นได้ชัด ช่องทางให้ชัดเจนในกรอบและแนวทางปฏิบัติงานในกระบวนการต้องไม่หยอหยง
- มีความยุติธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเริ่มที่ตำรวจจะต้องสร้างวิสัยทัศน์เสียใหม่ให้มาก ๆ เพราะเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด
- ให้ประชาสังคมมีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมไทยว่า มีความยุติธรรม (มีความมั่นคง ปลอดภัย) โดยใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างถูกต้องและเป็นธรรม
- สามารถมีองค์กรที่คอยถ่วงดุลย์อำนาจเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานได้เป็นอย่างดี
- พลเมืองมี security ที่จะได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการยุติธรรม
- check + balanced ระหว่างระบบหลัก ๆ
- เป็นกระบวนการที่ serve ความเป็นมนุษย์ และ social and political justice (รวม criminal justice)
- ภาพกระบวนการยุติธรรมไทย ควรที่จะยึดหลักความยุติธรรมเพียงพอที่สุด แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งต้องมีการพิจารณาคดีในหลายแง่หลายมุมเพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรมที่แท้จริง เช่น ในความผิดเดียวกันในระหว่างคดี คดีโดยทั่วไปควรตัดสินเช่นเดียวกัน แต่ถ้ายึดถือหลักคุณธรรม จริยธรรม ก็อาจตัดสินต่างกันได้

ข้อ 4. ท่านเห็นว่าปัญหาที่ขัดขวางการพัฒนาของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญคืออะไร

1. ระบบการสอบสวนและฟ้องร้องมิได้เป็นกระบวนการเดียวกัน และร่วมกันค้นคว้าหาความจริง
2. ระบบการพิจารณาคดี ไม่ได้มีการปรับปรุงให้รวดเร็ว

3. การบังคับคดีและการบังคับโทษไม่สนับสนุนและสอดคล้องกัน
4. ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล้าสมัย
5. ระบบการศึกษาวิชานิติศาสตร์ไม่ได้เน้นสอนในเรื่องของคุณธรรมของนักกฎหมาย
6. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมยังขาดคุณภาพและคุณธรรม
 1. ปริมาณงานเกินความสามารถของบุคลากร
 2. ระบบศักดินาแบบเก่า
 3. ระบบอุปถัมภ์
 4. การแก่งแย่งเอาผลงานจากหน่วยงานต่าง ๆ
 5. องค์ประกอบในเรื่องเวลาในการเร่งรัด ให้เกิดรูปธรรมในการปฏิบัติ
 1. ความสัมพันธ์ของหน่วยงานของการดำเนินการยุติธรรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 2. ผลประโยชน์มิควรได้ในกระบวนการยุติธรรม
 3. บางคนไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับปัญหาทุกเรื่องในระบบยุติธรรม
 4. การปฏิบัติตนของบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ และราชทัณฑ์
 5. ไม่สามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 1. การปกป้องของหน่วยงานที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของตนเอง
 2. นักการเมืองที่ทุจริตโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นประโยชน์ต่อตนเอง
 3. เงินหรือผลประโยชน์
 4. ประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
 5. ไม่มีการประสานแผนงานที่ดี
 1. รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้เพิ่มภาระแก่รัฐบาล สร้างความล่าช้า
 2. กฎหมายบางเรื่องขัดขวางขัดขวางการพัฒนา เช่น ละเมิดอำนาจ
 3. ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้
 4. อยู่ใต้อำนาจผู้ที่มีเงิน
 5. ความเคยชินของประชาชนเมื่อมีการเข้มงวดขึ้นมาก็หาว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติเกินเลย
 1. ขาดความรู้และความสนใจของคณะรัฐมนตรีอย่างจริงจัง
 2. ประชาชนขาดความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมและไม่ให้ความร่วมมือ
 3. ความรู้ของบุคลากรระดับล่าง ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่ทำงานใกล้ชิดประชาชน
 4. ความไม่รู้ในวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานของกระบวนการยุติธรรมด้วยกัน
 5. การไม่พัฒนาทัศนคติดั้งเดิมของผู้ใช้กฎหมาย เช่น การปฏิบัติกับผู้ต้องหา
 1. โครงสร้างเดิมไม่สมดุลย์
 2. เรื่องเงินเดือนของทุกส่วนในวงการยุติธรรม ก่อให้เกิดปัญหา

3. การยึดติดในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม
4. ช่องว่างทางสังคมระหว่างคนรวยกับคนจนที่มีมากเกินไป
5. การแทรกแซงทางการเมือง
 1. ไม่สามารถลงโทษทางอาญากับผู้มีอิทธิพล
 2. ขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติงาน
 3. สวัสดิการ
 4. ข้าราชการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน
 5. วิธีการสอนมุ่งแต่สอนตามหนังสือ
1. ความไม่เท่าเทียมในค่าตอบแทนของแต่ละองค์กร
2. ผู้บังคับบัญชาไม่ให้ความสำคัญยุติธรรมในการโยกย้ายและเลื่อนชั้น
3. รัฐบาลสนใจแต่ศาลเท่านั้นเอง
4. ขาดการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
5. คนไม่ได้มาตรฐาน กระบวนการยุติธรรมจะต้องล้มในที่สุด
 1. การศึกษาไม่ได้ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพและจริยธรรม
 2. โครงสร้างขององค์กร
 3. ระบบการตรวจสอบ
 4. ผู้พิจารณาตัดสินความไม่มีความรู้ด้านกฎหมายลึกซึ้งในวิชานั้นๆ
 5. กระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและแก้ไขผู้ทำผิด
1. การขาดนโยบายทางอาญา ไม่มีแนวทางที่ชัดเจน
2. ความกระจัดกระจายของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม
3. ควรแยกตำรวจเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้้นักการเมือง
4. ความไม่สุจริตของตำรวจและอัยการ ส่วนศาลมีน้อยมาก
5. Vision ของนักการเมือง + รัฐบาล + บุคคลในกระบวนการยุติธรรม
 1. ตัวกฎหมาย + การบังคับใช้กฎหมาย
 2. ขาดองค์กรกลางที่จะร่วมผลักดันและรวมคนในกระบวนการยุติธรรมที่จะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การพัฒนาระบบการยุติธรรม
 3. พาหนะและเครื่องมือ/อุปกรณ์ ไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงาน
 4. การไม่ยอมรับความจริงว่าต้องออกไปแก้ไขจนข้อบกพร่องจากการวิจัยต่างๆ ที่ออกมา
 5. นโยบายของรัฐที่เน้นโลกแห่งวัตถุมากเกินไป คนไทยลืม back ground ของประเทศของตนเอง
1. ขาดการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง ยังจำกัดอยู่ในวงแคบ

2. สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการเสนอข่าวทางด้านนี้ให้มาก
 3. กลไกในกระบวนการยุติธรรมไม่มีความโปร่งใส + ยุติธรรม
 4. ควรส่งเสริมคนดีให้กำลังใจคนดีอย่างชัดเจน
 5. กระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ ยังใช้อำนาจทำงานมากกว่าการยุติธรรม
- ข้อ 5. ท่านคิดว่าแนวทางหรือมาตรการสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมคืออะไร
(กรุณาตอบเรียงตามลำดับความสำคัญ)
1. ปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ป.วิอาญา
 2. พัฒนาศักยภาพของพนักงานสอบสวน อัยการและผู้พิพากษา
 3. ปรับปรุงระบบบังคับคดีและบังคับโทษ
 4. ตั้งกรรมการนโยบายและแผนแม่บทในการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม
 5. ตั้งกรรมการปรับปรุง ปฏิรูป กระบวนการยุติธรรม
1. ฝึกอบรมเทคนิคใหม่ ๆ ให้แก่บุคคลากร
 2. ยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติงานอย่างกล้าหาญ
 3. จัดระบบตรวจสอบต่อหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน
 4. ประสานงานที่เกี่ยวข้องไปในแนวทางเดียวกัน
 5. งบประมาณที่พอเพียง
1. สร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นกับหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม
 2. อบรมนักการเมืองให้มีจริยธรรมและสามารถปฏิบัติได้
 3. เสริมสร้างให้บุคคลากรให้มีจริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต
 4. วางกรอบและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการยุติธรรมที่ชัดเจนและเป็นธรรม
 5. ประชาชนมีความรู้และเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานพอสมควร
1. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นหรือชุมชนดำเนินการ
 2. แก้โครงสร้างใหม่หมด
 3. ปรับทัศนคติใหม่เสมอ
 4. สร้างนักกฎหมายแนวใหม่
 5. จัดระบบการศึกษาโดยมีเป้าหมายตรงกัน ทั้งแนวการสอน เนื้อหาวิชา
1. ทำให้เป็นกระบวนการที่เข้าถึงได้ง่าย
 2. ความมุ่งมั่นทางการเมือง
 3. แก้ปัญหาคอรัปชั่น
 4. การศึกษาที่ดีของประชาชน

5. ปลุกสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนในการช่วยเหลือ แก้ปัญหาในกระบวนการ
ยุติธรรม
 1. ให้มีวิสัยทัศน์ทันต่อเหตุการณ์
 2. ต้องทลายกรอบความคิดของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรม
 3. อบรมให้ความรู้ด้านสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนแก่บุคลากร
 4. แก้ไขปัญหาเก่า ๆ ที่ไม่ทันสมัย
 5. ต้องมีองค์กรตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจทุกชั้นตอน
 1. การมีส่วนร่วมของประชาชนและสื่อมวลชนในการตรวจสอบความชอบธรรม
 2. การจัดอบรม สัมมนา ในขั้นต้นให้มาก
 3. สวัสดิการ เงินเดือน
 4. ทำมาตรการที่เสนอโดย อ.กิตติพงษ์ ไปปฏิบัติจะเกิดผลดียิ่ง
 5. ทำให้การเมืองตระหนักเรื่องนี้อันดับแรก
 1. ทำระบบการตรวจสอบให้เข้มแข็ง โปร่งใส
 2. ต้องมีกระบวนการที่เร่งด่วน รูปธรรมในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของทุกคนทุกฝ่าย
 3. มีองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วย
 4. ปลุกจิตสำนึกให้กับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มรับราชการ
 5. รัฐบาลต้องสนใจและให้ความสำคัญทุกองค์กร
 1. ลงโทษผู้กระทำผิดเด็ดขาด
 2. ตรวจสอบความเป็นอยู่ บุคลากรเป็นประจำ
 3. ผู้บริหารบ้านเมืองทำตัวเป็นแบบอย่างในการเคารพกฎหมาย
 4. กระบวนการยุติธรรมควรมีความสอดคล้องและเด็ดขาด
 5. ควรมีการสัมมนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ
 1. แก้ไขกฎหมายให้ลดขั้นตอนซับซ้อนลง
 2. ความเคลื่อนไหวของนักวิชาการ ผู้นำ ในการเสริมสร้างความรู้ในด้านอาชญากรรม
(การควบคุม, การป้องกัน ให้แก่คนในชุมชน)
 3. เสริมสร้างจริยธรรม ค่านิยมในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ที่อำนวยความสะดวกยุติธรรม
 4. กฎหมายควรสร้างความเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชน โดย
ส่วนรวมมิใช่กระบวนการสร้างความยุติธรรม โดยกฎหมายแต่อย่างเดียว
 5. ระยะสั้น จัดสัมมนาประชุมวิชาการ กระตุ้นการเปลี่ยนแปลง
ระยะยาว ปรับปรุงโครงสร้าง+การบริหารงานยุติธรรม ปรับหลักสูตรการเรียนการ
สอนทางด้านนิติศาสตร์ กระบวนการยุติธรรม

1. เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย สิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
2. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและมีความสนใจเกี่ยวกับกฎหมาย
3. ควรมีการกำหนดแผนงานในการบริหารงานของกระบวนการยุติธรรม มีฝ่ายปฏิบัติการรองรับ รวมทั้งมีการประเมินผลด้วย
4. จัดให้มีการนำกฎหมายที่ไม่เหมาะสม ล้าสมัย ไม่เป็นธรรม มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิก
5. เสริมสร้างคุณธรรมในบุคลากรของกระบวนการยุติธรรมให้ครบวงจร
 1. จัดให้มีกระบวนการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ให้โปร่งใส
 2. การกำหนดนโยบายระดับชาติ โดยรวม
 3. การพัฒนาและจัดระบบองค์กร ให้มีการถ่วงดุลย์อำนาจ
 4. หน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ควรรวมอยู่ในองค์กรเพื่อให้เป็นหนึ่งเดียว ง่ายต่อการประสานงาน
 5. พัฒนาระบบความรู้ ความสามารถของบุคลากรในด้านนิติวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ
 1. การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ใช้อำนาจ การประเมินและตรวจสอบบุคลากรตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน
 2. เพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล
 3. การคัดเลือกบุคลากรให้มีคุณภาพจริง ๆ
 4. เร่งจัดตั้งคณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ เพื่อดูแลปัญหากระบวนการของกระบวนการยุติธรรม
 5. ไม่ควรให้อำนาจแก่ฝ่ายใดมากเกินไป ควรมีการคานอำนาจซึ่งกันและกัน และตรวจสอบได้
1. รัฐบาลให้ความสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน
2. เพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ฐานะทางการเงินมั่นคง
3. เน้นการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาที่แท้จริงและยอมรับพร้อมวางแผนทางแก้ไข รวมทั้งปฏิบัติตามการวิจัยนั้นอย่างจริงจัง
4. แก้ไขตำรวจใหม่ ให้เป็นตำรวจชุมชน
5. ให้อัยการมีหน้าที่สอบสวนเคลียร์การเมือง
 1. ให้ศาลเป็นผู้เข้าใจหน่วยงานอื่นในฐานะผู้ร่วมงาน
 2. ราชทัณฑ์ ควรให้เอกชนทำบ้างเป็นบางอย่าง

3. กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ ประชาชนทุกคนควรหาอ่านได้สะดวก เช่น ราชกิจจานุเบกษา
 4. ควรปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเหมือนปฏิรูปการเมือง
 5. ให้รางวัล/ตอบแทน/สร้างกำลังใจ แก่ผู้ทำความดีมาก ๆ
- ข้อ 6. แนวทางที่**ผลักดัน**ให้ยุทธศาสตร์สัมฤทธิ์ผลเพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสังคมควรจะเป็นอย่างไร
- เสนอรัฐบาล
 - เสนอสภา
 - ประชาสัมพันธ์เชิงรุกแก่ประชาชน
 - ประชาสัมพันธ์เชิงรุกแก่นานาอารยประเทศ
 - ผลักดันไปในแนวทางที่ชัดเจนทางใดทางหนึ่งและต้องร่วมกันผลักดันโดยหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือและพร้อมใจกัน
 - ผู้ชำนาญการในทุกสาขาวิชาชีพมีส่วนร่วมและเป็นตัวอย่างในภาคปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนและเป็นรูปธรรม
 - ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับทราบเพื่อจะได้ทราบถึงสิทธิในฐานะประชากร ซึ่งอาจทำให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลดการกระทำที่ไม่ดีน้อยลง ทั้งนี้ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนต่างจังหวัด หรือใช้เป็นมวลชนที่จะสามารถผลักดันได้รวดเร็ว
 - มีแผนแม่บทชัดเจน มีการยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในแผนนั้น และมีทัศนคติที่จะดำเนินการตามแผนนั้น
 - หน่วยงานทุกหน่วยหรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคมปฏิบัติตามแผนแม่บท
 - มีหน่วยงานตรวจสอบและประเมินผลอย่างมีรูปธรรม และสามารถให้ประชาชนตรวจสอบกระบวนการต่าง ๆ นั้นได้
 - การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ฝ่ายปฏิบัติจะต้องเต็มใจและนโยบายที่จะปฏิบัติไม่ใช่การยัดเยียดว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ดี แล้วบังคับให้คนอื่นทำ ฉะนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงด้านบุคลากร + ทรัพยากรของฝ่ายปฏิบัติก่อนที่จะให้นโยบายที่พึงประสงค์ไปสู่การปฏิบัติ
 - แบ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สำนักงานตำรวจ(ตรวจค้นจับกุม) และส่วนสำนักงานสอบสวนต่างประเทศ
 - ให้ชลอการฟ้อง
 - ให้มีผู้พิพากษาสมทบเป็นองค์กรมหาชนเชิญร่วมทุกศาล

- มีการตรวจสอบราชทัณฑ์ ราชทัณฑ์ให้ครอบคลุมเฉพาะพวกที่เป็นภัยสังคมจริง ๆ นอกนั้นผลักเข้าสู่ชลอการฟ้องให้หมด
- ต้องให้ทุกฝ่ายในวงการยุติธรรมยอมรับและร่วมมือ
- ต้องได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนในทุกด้านจากฝ่ายนโยบายผู้บริหารประเทศ เพื่อให้ได้งบประมาณมาจัดการกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของไทยทั้งระบบ เพราะจะแยกทำไม่ได้ มิฉะนั้นก็ควรเป็นไปเหมือนเดิม
- Community Basd Restorative justice
- นำประเด็นเหตุการณ์ในสังคมมากระตุ้นทางสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรม
- จะต้องมีความจริงจังในทุกองค์การของกระบวนการยุติธรรมที่จะพัฒนากระบวนการยุติธรรม
- ควรให้ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วม
- สื่อมวลชนควรช่วยกัน
- การสร้างกฎหมายควรฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อน
- ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต้องเห็นความสำคัญของกระบวนการยุติธรรม จัดงบประมาณและค่าสังคมให้พอ และส่งเสริมความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- ผู้บริหารสูงสุดของประเทศ ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรแต่ละหน่วยงาน
- การกำหนดมาตรการที่ชัดเจนและแผนการดำเนินการตามขั้นตอนที่รอบคอบ เพื่อไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังตามมาตรการ โดยมีกฎเกณฑ์หรือกฎหมายเป็นตัวข่าวกรอง และควบคุมให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป
- ทุกฝ่ายสถาบันการศึกษากฎหมาย ผู้รับผิดชอบการสร้างกฎหมาย หัวหน้าส่วนราชการ ช่วยผลักดัน นักการเมืองสนับสนุน
- สร้างความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดความยุติธรรมตั้งแต่อนุบาล เคารพสิทธิมนุษยชนและกล้ารับผิดชอบต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในจิตวิญญาณ
- คนดีในกระบวนการยุติธรรมต้องต่อสู้ต่อไปอย่าท้อแท้ เพียงเพราะคนยังไม่เห็นด้วย ไม่เปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องปฏิรูปการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ไปพร้อม ๆ กัน
- รัฐบาลไม่เข้ามาแทรกแซงการทำงาน และการจัดองค์กร
- จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายงานยุติธรรมแห่งชาติ
- ให้รัฐบาลสนใจและมีส่วนสรรหาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งให้น้อยแต่กำกับดูแลได้
- เสนอผลงานของการสัมมนาหรือเสวนาไปยังหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่เพื่อดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา ตามแนวทางที่เสนอแนะและต้องติดตามสอบ

ถามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการผลักดันให้บังเกิดผลอย่างแท้จริง

- เมื่อคนดี สังคมย่อมดี จึงต้องสร้างคนให้เป็นคนดีเสียก่อน
- ให้ความรู้และจิตสำนึกในการเคารพกฎหมายแก่ประชาชน
- ให้ผู้บริหารบ้านเมืองมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหากระบวนการยุติธรรม
- ยกย่องคุณธรรมของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม
- ทำอย่างไรจะให้ประชาชน 61 ล้านคน เข้าใจถึงปัญหา
- เมื่อประชาชนทราบปัญหาแล้วควรแก้ไขโดยแนวทางประชาชนไทยผ่านมาตรการทางการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้แทนที่เป็นผู้แทนของประชาชนจริง ๆ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่นำเสนอและแก้ไขโดยตรง ด้วยความยุติธรรม “ธรรมาภิบาล”
- ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสร้างความศรัทธาของกระบวนการยุติธรรม
- ควรสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่แล้วผลักดันให้สัมฤทธิ์ผลโดยเป็นรูปธรรม โดยการประชาสัมพันธ์ทางด้านการปฏิรูปกฎหมายที่เป็นประโยชน์ยุติธรรมต่อประชาสังคมให้มากขึ้น
- ต้องอาศัยสื่อมวลชน และปวงมหาประชาชน พร้อมทั้งภาคเอกชน NGO ต่าง ๆ ช่วยกันผลักดันอย่างจริงจังต่อเนื่อง จนเกิดเป็นกระแสที่ทางรัฐบาลจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในการที่จะทำให้อุทธรศาสตร์มีผลในทางปฏิบัติ โดยปฏิรูปอย่างจริงจัง
- ต้องให้รัฐบาลเห็นความสำคัญ และส่งเสริมการพัฒนาอย่างจริงจังมิใช่แค่การวิจัย
- ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ต้องระดมความคิดเห็นประมวลปัญหาและหาทางแก้ไข เพื่อให้การทำงานของกระบวนการยุติธรรมในแต่ละขั้นตอนสอดคล้องกัน
- หน่วยงานกระบวนการยุติธรรมต้องมียุทธศาสตร์ที่กำหนดนโยบายอาญาที่สอดคล้องกัน เพื่อให้ทุกหน่วยงานดำเนินงานไปในแนวทางเดียวกัน
- ควรจัดโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน
- ควรจัดตั้งการกำหนดนโยบายทางอาญา
- สร้างกลุ่มผลักดัน คือคนมีไฟมีความสนใจร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ทำอย่างจริงจังและหาแนวร่วมเช่น สื่อเข้ามากระตุ้นทำให้ผู้มีอำนาจหน้าที่

เกี่ยวข้องต้องมีความเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

- ส่งเสริมให้นักวิชาการสถาบันต่าง ๆ ศึกษาวิจัยเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่อง
- เสนอรายงานและสรุปความเห็นแก่คณะรัฐมนตรีและติดตามผลเป็นระยะ ๆ

- เผยแพร่งานวิชาการต่าง ๆ ที่จัดทำแก่ประชาชนโดยผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ
- เริ่มลงมือกระทำตามยุทธศาสตร์เท่าที่ทำได้ โดยไม่ต้องรอให้รัฐเป็นฝ่ายริเริ่ม เพราะยุทธศาสตร์บางอย่างสามารถทำได้ในระดับของชุมชน (โดยอาศัยความเข้าใจและความร่วมมือ)
- ส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ช่วยกันแก้ไขปัญหาได้ในเบื้องต้น เช่น การจัดตั้งศูนย์ให้คำแนะนำช่วยเหลือประจำหมู่บ้าน มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดให้มีชุมชนบำบัดต่อกิจาจรดปัญหาเสพติดได้
- ปรับปรุงการจัดการศึกษากฎหมายเพื่อให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมีจริยธรรมและมีใจให้บริการประชาชน
- ปรับปรุงการศึกษาทั่วไปทั้งระบบ เปลี่ยนค่านิยมของประชาชนให้นิยมคนดีมีคุณธรรมมากกว่าวัตถุนิยม ซึ่งเป็นต้นเหตุของการฉ้อราษฎร์บังหลวง
- เสริมสร้างประสามติ และให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ให้เข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ
- ให้ความรู้ประชาชน
- แก่ระบบ
- แก่ไขตัวบุคคล
- ผลักดันรัฐบาลให้มึนโยบาย เพราะประชาชนยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ทั้งนี้ ในส่วนของประชาชนควรวางแผนทางระยะยาว ให้รู้จักสิทธิของตนที่จะปฏิเสธกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรมและไม่โปร่งใส
- รัฐควรวางแผนเป็นวาระแห่งชาติ หรือแผนนโยบาย
- แก้ไขปัญหาอุปสรรคให้ได้
- ให้การเพียงเข้ามีส่วนร่วมและผลักดัน
- จัดองค์กรเครือข่ายร่วมผลักดันอย่างเป็นทางการที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์
- ให้ประชาชนรับรู้และเป็นแนวร่วม
- สร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด
- เปิดกว้างในการตรวจสอบและการแสดงความคิดเห็น
- เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาบุคลากร
- การบังคับใช้กฎหมายของบุคลากรที่อยู่ในกระบวนการ
- ความรวดเร็วในกระบวนการยุติธรรม
- ต้องมีคณะกรรมการระดับชาติโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน คอยกำกับ ดูแล และพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่อง และมีการรายงานต่อสาธารณชนเป็นระยะ

ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- โดยผ่านกระบวนการประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้
- ต้องอยู่ที่ตัวบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเองเสียก่อน และต้องมีการควบคุมผู้ที่จะเข้ามาเป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ทุกฝ่ายให้มีการกลั่นกรองควบคุมและให้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและจริยธรรมที่สูงเข้ามาเป็นบุคลากร และต้องมีการติดตามประเมินผลการทำงาน
- ต้องมีคณะทำงานในการประเมินผลการดำเนินงานในยุทธศาสตร์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
- แนวทางผลักดันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต้องผลักดันภาครัฐให้เห็นความสำคัญของการพัฒนา
- ให้รัฐบาลรีบไปกำหนดยุทธวิธี กำหนดหน่วยงานกลางในกระบวนการยุติธรรมอย่างประสานงานและบริหารงานเป็นระบบและต่อเนื่อง
- นโยบายของรัฐที่ดี + มีความเข้าใจปัญหาสังคมไทยอย่างแท้จริง
- ให้สื่อมวลชนมีบทบาทมากขึ้นในการเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน (มีการใช้เครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นระบบ IT)
- ยุทธศาสตร์ที่น่าเสนอในการสัมมนา หากทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องยอมรับความจริงและร่วมกันแก้ไขก็จะทำให้กระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยเปิดมิติใหม่ที่จะแก้ไขปัญหาสังคมได้
- ต้องปลูกจิตสำนึกประชาชนทุก ๆ คน ให้รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองตั้งแต่เด็ก มิฉะนั้นจะเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุ
- ระดมความคิดเห็นความรู้กระแสดังคม
- จัด Fund raising เพื่อฟ้งงานวิจัยระดับล่าง
- มี Sub-Communities ของความเปลี่ยนแปลง
- Networking สถาบัน และ NGO

ข้อ 7. ท่านมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรต่อโครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เพื่อที่สถาบันกฎหมายอาญาจะได้ปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นในอนาคต

- เมื่อได้ข้อยุติแล้วควรรับนำเสนอรัฐบาลเพื่อแก้ไขเช่น ในคดีอาญา ให้บังคับโทษตาม ป.อาญา ม.18 มาใช้กรณีนิติบุคคล ซึ่งผิดหลักการ
- โทษตาม ป.อาญา ม.18 ควรแก้ไขปรับให้มีโทษอื่น ๆ ด้วยเช่น ทำงานบริการสังคม
- ควรนำเสนอแก่ประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางมากกว่านี้ โดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย
- การได้รับความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิตัวจริงในแต่ละสาขาวิชาชีพ

- เห็นควรแบ่งเป็นกลุ่มย่อย และมีความรู้ความชำนาญเรื่องนั้นจริง ๆ โดยเฉพาะภายใต้แผนหรือหัวข้อการศึกษาวิจัยใหญ่ แล้วนำมาผนวกกันเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลในวงการยุติธรรมและรับฟังความคิดเห็นบุคคลหรือหน่วยงานเหล่านั้นนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง หรือศึกษาวิจัยเพิ่มเติมต่อไป หากจำเป็น
- ส่วนมากผู้ร่วมสัมมนามักจะอยู่ในระดับสูงเป็นผู้มีความรู้ แต่เมื่อถึงการปฏิบัติผู้สัมมนา ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ หากต้องการให้ได้ผลต้องใช้เวลาานพอสมควร ต้องให้ฝ่ายปฏิบัติจริง ๆ มีส่วนยอมรับแนวคิดการปรับปรุงและพวกเขาต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีเกียรติด้วย ไม่ใช่เอาแนวคิดของผู้บริหารระดับสูงไปบังคับให้เขาทำแล้วเพิ่มภาระให้เขาหรือเขายังไม่เข้าใจ concept ดีพอ แต่ต้องปฏิบัติ
- ควรตั้งหัวข้อย่อย แล้วให้มีการสัมมนากลุ่มย่อยในเรื่องนั้น ๆ อย่างน้อยต้องครึ่งวันหรือ 1 วันเต็ม ๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายและทั่วถึง
- จัดให้มีอย่างสม่ำเสมอเท่าที่จะทำได้ และขยายขอบเขตการสัมมนาออกไปให้ถึงประชาชนกว้างขึ้น
- ทำหน้าที่เป็นองค์กรที่จะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการยุติธรรม
- การสัมมนาที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งเป็นวิชาการมากเกินไป จนเกิดความรู้สึกละเลินเล่อ ไม่ได้ประโยชน์อะไร ควรจะมีการระดมความคิดในลักษณะเอาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบันมาระดมความคิดแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย
- ต้องติดตามผลให้ข้อเสนอแนะนำไปปฏิบัติได้ และให้มีคณะกรรมการยุติธรรมแห่งชาติ ผลักดันให้เกิดขึ้น มีฝ่ายเลขาธิการที่เข้มแข็ง และมีความรู้
- ควรมีตัวแทนของแต่ละหน่วยงานเป็นกรรมการกลาง ปรีกษาหารือเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน
- กระจายออกต่างจังหวัด ให้ความรู้อย่างต่อเนื่องกับประชาชน
- ทำให้ Forum ให้เล็กลง ลึกซึ้งมากขึ้น และเอกสารสื่อต้องเพียงพอ
- เชิญวิทยากรให้หลากหลาย รวมทั้งผู้หญิง
- บุคลากร วัสดุ ยานพาหนะ การสื่อสาร ควรจะเพิ่มมากขึ้น
- ควรเพิ่มบทบาทในการติดตามกรณีหรือคดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเห็นว่ามีความน่าสนใจนำมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบของปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น
- หลักการดี แต่คนที่นำหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติไม่ดี หลักการดังกล่าวย่อมไม่มีความหมาย การพัฒนากระบวนการยุติธรรมของเราจึงต้องพัฒนาคนที่น่าชวนกระบวนการยุติธรรมไปใช้เสียก่อน
- ควรต้องปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาชีพกฎหมาย กับบุคคลที่จะเข้ามาประกอบ

วิชาชีพทางด้านนี้โดยตรงเพื่อจะได้นำมาปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง และเป็นธรรมเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ควรทำประชาพิจารณ์จากคนทุกระดับเพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลาย
- เห็นด้วยกับความคิดให้เพิ่มความช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งผู้เสียหายในคดีแพ่งและคดีอาญา
- ควรจะจัดสัมมนาเดือนละครั้ง และจัดให้ตรงกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน
- ควรจะประชาสัมพันธ์การสัมมนาให้ทราบทั่วถึงมากกว่านี้
- ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาทุกระดับ/สถาบัน มีโอกาสเข้ารับฟังด้วย
- การแก้ไขโดยใช้จิตสำนึก ทศนคติ และความรับผิดชอบในลักษณะนามธรรม จะไม่ได้ผล ควรมุ่งเน้นที่จะต้องใช้อุปกรณ์ ระเบียบ และข้อบังคับที่สำคัญของกฎหมาย
- การระดมความคิดยังไม่หลากหลายและจริงจัง ภาพที่เกิดขึ้นเหมือนกับเป็นการนำเสนอความคิดของบุคคลบางกลุ่มที่ทำงานเท่านั้น ยังไม่ได้รับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่พอเพียง และยังไม่มีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
- การจัดโครงการนี้ไม่ควรใช้คำว่าโครงการ เพราะเนื่องจากโครงการต้องมีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม และต้องมีวิธีการดำเนินงานรวมถึงงบประมาณ ผู้รับผิดชอบโครงการและส่วนอื่น ๆ ควรให้เป็นการอภิปรายการเสวนาจะเหมาะสมกว่า
- ติดตามประเมินผลจากโครงการอย่างต่อเนื่อง แล้วนำผลมาสัมมนาให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบความคืบหน้าเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย เพราะยังมีภาครัฐอีกหลายหน่วยที่ยังไม่ค่อยกระตือรือร้น
- ชว่งบ่ายคนน้อยต้องแก้ไข
- ควรจัดให้มีเวทีความคิดในต่างจังหวัดบ้าง พยายามจัดลักษณะสัญจร

ข้อ 8. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

- ติดตามผลงานของสถาบันโดยตลอด และเห็นด้วยทั้งตระหนักและยอมรับว่าทำยากแต่ได้ดีมาก จึงขอชมเชยและชื่นชม
- การดำเนินคดีโดย พนง.สส. และพนักงานอัยการส่วนหนึ่งเกิดจากการพิจารณาพยานหลักฐานด้านเดียว โดยไม่มีโอกาสเห็นพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา เนื่องจากผู้ต้องหาไม่กล้านำเสนอ เพราะกลัวถูกนำไปใช้เป็นโทษแก่ตนเองในชั้นพิจารณา เพราะฉะนั้น การกำหนดห้ามพยานหลักฐานของผู้ต้องหาเข้าปรักรปำในชั้นพิจารณา จะช่วยให้คดีส่วนหนึ่งได้รับการสั่งไม่ฟ้อง

วิธีการ สนง.อัยการ หรือสนง.ตำรวจ ตั้งคณะกรรมการรับเรื่องขอความเป็นธรรมทางคดีเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาสามารถนำเสนอพยานหลักฐานของตนเข้าสู่การพิจารณา

โดยมีหลักประกันว่า หากต่อมาผู้มีอำนาจสั่งคดีได้พิจารณาพยานหลักฐานในส่วนของผู้ต้องหาทั้งหมด และต้องไม่นำข้อเท็จจริงนั้นไปปรับปรำในชั้นพิจารณา

- อัยการให้มีเวทีความคิดในกลุ่มที่เล็กลง เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด แล้วนำความคิดเห็นมาประมวล เพื่อสร้างแผนงานในภาคปฏิบัติต่อไป
- การคิดสร้างระบบเพื่อให้เกิดความชัดเจนนั้นเป็นสิ่งที่ดี และสามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง แต่สิ่งสำคัญที่สุดน่าจะอยู่ที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นผู้ที่จะทำการแก้ปัญหาบรรลุมิติวัตถุประสงค์ได้ ด้วยเหตุนี้จึงควรกำหนดเป้าหมายดำเนินการไปที่บุคคลดังกล่าวน่าจะดีที่สุด สิ่งที่จะต้องกระทำคือ สนับสนุนและให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่กล้าดำเนินการกรณีนักการเมืองทุจริต หรือเป็นพยานในคดีดังกล่าว โดยประกาศเกียรติคุณและให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ยิ่งดีกว่าให้นักการเมืองที่มีมือถือสาปากถือศีล
- เน้นการวิจัยเฉพาะด้านให้ลึกขึ้น
- เนื้อหาของกระบวนการยุติธรรมควรมีแนวทางส่งเสริมการพัฒนาทางกฎหมายและตอบสนองประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนยากให้มากขึ้น
- ขอให้ Emplacement ให้ได้จริงจัง
- ควรได้สรุปการประมวลข้อเท็จจริงเป็นระยะเพื่อมาวิเคราะห์ให้ได้ทางออกแนวทางแก้ไขเป็นรูปธรรม และนำเสนอสังคมอย่างต่อเนื่อง
- ควรอบรมในเรื่องสิทธิมนุษยชนและกฎหมายรัฐธรรมนูญให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ นับแต่ตำรวจ ทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา เพื่อสร้างจิตสำนึกในด้านสิทธิมนุษยชนในจิตใจ และตระหนักถึงความเป็นคนจะทำให้กระบวนการยุติธรรมพัฒนาและดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
- ควรสนับสนุนพนักงานสอบสวนเป็นพิเศษ ให้เขามีขวัญและกำลังใจที่ดี มีความรู้ เพราะปัญหาบางอย่างสามารถยุติได้ ณ จุดนี้
- แต่ละองค์กรกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ให้อยู่ใต้จิตสำนึกของผู้บริหารประเทศ ทั้งในด้านงบประมาณ สวัสดิการ
- ขอให้กำลังใจคณะทำงาน ทำดีมาก ๆ อยู่แล้ว ถ้าจะดีข้อมูล+บุคลากรของคณะทำงาน ต้องทำให้กระบวนการมีลักษณะสู่ชุมชน สังคมกว้าง ความเป็น informality มีลักษณะเป็นแนวคิด Subjective มากกว่า Objective เพราะคนทั่วไปจะเข้าใจมากกว่า ลักษณะความเป็นวิชาการ ทำประชาพิจารณ์ต่อเนื่องในข้อสรุปต่าง ๆ
- จากการสำรวจพบได้ว่าข้าราชการที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทุกส่วน ประชาชนไม่พอ

ใจ ความไม่พอใจคำกล่าวจะต้องเพิ่มไปเรื่อย ๆ ตามอัตราส่วนของความเจริญที่เกิดขึ้น
จึงต้องหันมาดู “คน” มากกว่าจินตนาการ “หลักการที่เลิศลอย”

- ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้จำกัดอยู่ในวงแคบ และเกิดขึ้นซึ่งระยะเวลาไม่มีความต่อเนื่อง ฉะนั้น
ควรให้มีการกระจายและทั่วถึงประชาชน
- ควรมีการเปิดเผยข้อมูลผลสรุปต่อสาธารณชน
- อยากให้สถาบันได้วิจัยในเรื่องนี้ลักษณะที่เปิดให้กว้างกว่านี้ ไม่ใช่เจาะเฉพาะกลุ่ม
- เพราะนักวิชาการ นักศึกษา จะออกความเห็นตามหลักวิชาการและเหตุผล ส่วน
ประชาชนทั่วไปก็จะออกความเห็นตามความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ที่เขาเจอมາ
จริง
- ต้องการเห็นกฎหมายแต่ละฉบับเกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน มิใช่เอื้อ
ต่อผู้มีอำนาจ หรือคนรวย แต่เกิดผลเสียกับคนที่ไม่มีอำนาจและคนจน
- ขอให้จัดโครงการที่ดีและเป็นประโยชน์เช่นนี้อย่างต่อเนื่อง และขอให้กระตุ้นให้มีการ
ดำเนินการและติดตามผลงาน
- ควรหาทางตั้งองค์กรหน่วยงานในการให้คำแนะนำทางกฎหมายและสิทธิทางกฎหมาย
แก่ประชาชน
- เมื่อทำวิจัยเรื่องนี้แล้ว น่าจะผลักดันให้หน่วยงานของแต่ละกระบวนการยุติธรรมไทย
ปรับปรุงวิธีการดำเนินการโดยส่งผลการสรุปงานวิจัยให้ทราบมิใช่วิจัยแล้วก็จบเพียง
เท่านี้
- อยากให้มีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนย่อย ๆ และนำออกมาเสนอหรือ
ประชาสัมพันธุ์ให้กว้างขวาง ซึ่งจะทำให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจะได้รู้ตัว
และแก้ไขปรับปรุงในส่วนของตนเองได้ดีขึ้น
- ขอให้จัดเวทีความคิดต่อไป
- ขอให้เผยแพร่ผลการสัมมนาออกไปในวงกว้าง
- ควรเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ
แต่เท่าที่สังเกตการจัดสัมมนาที่ประชาชนภายนอกไม่ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม ใน
อนาคตอาจมีการเชิญประชาชนที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ผู้เสียหายในคดีอาญา,
นักศึกษา หรือผู้มีเกียรติที่อยู่นอกกระบวนการยุติธรรมจะได้ภาพกว้างกว่าเดิม
- ขอให้กำลังใจผู้ดำเนินการสถาบันกฎหมายอาญาให้อยู่ในอส.และทำงานที่เป็น
ประโยชน์นี้ต่อไปอย่าท้อ ตะวันมีตกแล้วก็ต้องขึ้น งานของท่านไม่ใช่สำหรับ “ความ
สำเร็จในวันนี้”
- ต้องให้ประชาสัมพันธุ์หรือเผยแพร่ให้เอกชนได้ทราบมากกว่านี้ ไม่จำกัดอยู่ในแวดวง

ของนักกฎหมาย ควรจัดเวที ณ สนามหลวง (ยกตัวอย่างสถานที่กว้างขวางสามารถให้คนออกมาเป็นแนวคิดได้เป็นจำนวนมาก)

- ต้องการให้มีหนังสือหรือเอกสาร ในเรื่องบทบาทหน้าที่ ขั้นตอน การทำงานอย่างละเอียดของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล เรือนจำ เป็นเล่มเดียวกันที่สามารถอ่านแล้วเข้าใจในภาพของกระบวนการยุติธรรม จึงจะมีประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปที่ต้องการศึกษาหาความรู้หรือค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อเป็นการวางแนวทางให้คนสนใจเรื่องกฎหมาย และเข้าใจรับทราบกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบเหมือนเรียนหนังสือตั้งแต่อนุบาลถึงมหาวิทยาลัย
- ควรบรรจุกระบวนการยุติธรรมไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน
- จริยธรรม/สิทธิมนุษยชน ต้องมีบรรจุในหลักสูตรตั้งแต่ระดับประเทศและทุกวันนี้เวลาพิจารณาหลักสูตรมักจะพูดถึงแต่คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์ เป็นต้น
- จัดห้องสิทธิมนุษยชน + สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ในโรงเรียนอนุบาลทุกแห่ง มีแต่ห้องประชุม ห้อง computer เท่านั้น
- หลักสูตรปริญญาตรีนิติศาสตร์ ควรมีทุกมหาวิทยาลัย ในท้องถิ่นเช่น มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ พิษณุโลก (ซึ่งดูแลจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง แต่ปัจจุบันไม่มีหลักสูตรปริญญาตรีนิติศาสตร์ และกำลังจะเปิดหลักสูตร International Trade Law ระดับ LL.M. เป็นต้น ดังนั้น จึงมีอาจส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้ทางด้านนิติศาสตร์

หมายเหตุ

- ได้ความเป็นธรรมและจัดกระบวนการยุติธรรมได้ตามที่ต้องการเป็นส่วนที่ดี แต่ไม่ควรทำลายสภาพแวดล้อมถึง 450 ล้านปี ด้วยการใช้แฟ้มพลาสติก ควรใช้กระดาษเพราะย่อยสลายได้
- วิชาสิทธิมนุษยชนต้องเป็นวิชาบังคับ และมีใช้มีเพียงแค่วิชาเดียวเท่านั้น ตัวอย่างเช่น (กฎหมายสิ่งแวดล้อม) Environmental Laws (กฎหมายสิทธิมนุษยชน) Human Rights
- จะอาศัยเพียงมหาวิทยาลัยเปิด ตัวอย่างเช่น รามฯ มสธ. เท่านั้นไม่พอแน่ เป็นต้น เพราะการเรียนการสอนนักกฎหมายให้เป็นการดีได้ต้องใช้เวลาทั้งในและนอกห้องเรียนที่จับม่อะไรให้เป็นคนดีให้ได้

ผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่น ความต้องการ
ความคาดหวังของประชาชนต่อการอำนวยความสะดวก
โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความพึงพอใจของประชาชนต่อ
เจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม

เรียน กองการยุติธรรม

จำนวน ๕ หน้า

สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
บทสรุปผลการวิจัยภาคสนาม เรื่อง

สำรวจความเชื่อมั่น ความต้องการและความคาดหวังของประชาชน
ต่อการอำนวยความสะดวกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ :
กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วประเทศ

ที่มาของโครงการ

กระบวนการยุติธรรมได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล การคุมประพฤติ และราชทัณฑ์ เป็นกระบวนการสำคัญในการอำนวยความสะดวกให้กับคนในสังคม ที่ผ่านมามีได้เกิดข้อสงสัย และเกิดข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทของกระบวนการยุติธรรมว่าจะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับคนในสังคมอย่างแท้จริงหรือไม่ ในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวไปสู่สังคมประชาธิปไตยมากขึ้น การตรวจสอบองค์กรต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง กระบวนการยุติธรรมจึงอยู่ในข่ายที่สาธารณชนสนใจใคร่ที่จะตรวจสอบ จึงสมควรที่จะได้มีการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนส่วนใหญ่ตามครรลองของประชาธิปไตยต่อไป

สำนักวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเทอร์เน็ตโพลล์ (เอแบคโพลล์) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (เอแบค) จึงได้ดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ขึ้น โดยได้ทำการสำรวจภาคสนามหาข้อมูลเชิงสถิติศาสตร์ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักวิจัยฯ ได้จัดส่งอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลลงพื้นที่เป้าหมายเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักวิชาการด้านระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อสำรวจการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วประเทศต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม
2. เพื่อสำรวจความเชื่อมั่น ความต้องการและความคาดหวังของประชาชนต่อการอำนวยความสะดวกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินใจของหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจดำเนินการใดๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้รับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมสูงสุด
2. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการสำรวจภาคสนามของสำนักวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเตอร์เนตโพลล์ หรือเอแบคโพลล์ในครั้งนี้ เรื่อง “สำรวจความเชื่อมั่น ความต้องการและความคาดหวังของประชาชน ต่อการอำนวยความสะดวกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ : กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วประเทศ” ดำเนินโครงการสำรวจระหว่างวันที่ 1 กันยายน - 5 ตุลาคม 2543 จากประชาชนที่เคยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

ประเภทของการสำรวจวิจัยครั้งนี้คือ การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิแบ่งกลุ่ม (stratified cluster sampling) ในการเลือกพื้นที่ตัวอย่าง และใช้เทคนิคแบบ probability proportionate to size sampling โดยให้มีลักษณะตัวแปรสอดคล้องกับลักษณะของประชากรที่ได้จากการทำสำมะโนกระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ 16 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง (สมุทรปราการ เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี) ภาคเหนือ (ลำปาง นครสวรรค์ เชียงราย) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ขอนแก่น นครราชสีมาบุรีรัมย์ อุบลราชธานี เลย) และภาคใต้ (นราธิวาส สงขลา และนครศรีธรรมราช)

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ 2,867 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์

ความคลาดเคลื่อนจากการกำหนดตัวอย่าง (Margin of error) ร้อยละ ± 4.0 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกชุดก่อนนำเข้าวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมที่ใช้เป็นของมหาวิทยาลัย

ผลสำรวจที่ค้นพบ

จากการพิจารณาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 31.0 อยู่ในเขตเทศบาล ในขณะที่ร้อยละ 69.0อยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งร้อยละ 53.1 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 46.9 เป็นเพศชาย ซึ่งร้อยละ 36.4 อยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี ร้อยละ 21.9 อายุ 30 - 39 ปี ร้อยละ 18.7 อายุ 40-49 ปี ร้อยละ 16.4 อายุต่ำกว่า 20 ปี และร้อยละ 6.7 อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษา ร้อยละ 33.5 สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือต่ำกว่า ร้อยละ 33.1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 20.8 สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ในขณะที่ร้อยละ 12.7 ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส.

โปรดพิจารณารายละเอียดของการวิจัยที่ค้นพบในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ประสพการณ์การเคยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับที่	ประสพการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1	เป็นผู้ต้องหา/จำเลย	16.5
2	เป็นผู้เสียหาย/โจทก์	16.1
3	เป็นญาติ/คนใกล้ชิด/เพื่อนของผู้เสียหายหรือโจทก์	11.9
4	เป็นพยาน	7.5
5	เป็นญาติ/เพื่อนของผู้ต้องหาหรือจำเลย	7.4
6	เป็นญาติ/เพื่อนของนักโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติ	6.8
7	เป็นนักโทษ/ผู้ถูกคุมประพฤติ	0.9

หมายเหตุ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 49.3 ระบุไม่เคยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเลย

ตารางที่ 2 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ การรับรู้เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม

ลำดับที่	เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม	รู้จัก	ไม่รู้จัก	รวม
1	เจ้าหน้าที่ตำรวจ	92.1	7.9	100.0
2	พนักงานอัยการ	55.9	44.1	100.0
3	ผู้พิพากษา	60.7	39.3	100.0
4	พนักงานคุมประพฤติ	47.7	52.3	100.0
5	เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์	51.8	48.2	100.0

ตารางที่ 3 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ความต้องการให้พัฒนาระบบงานยุติธรรมแต่ละด้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับที่	ลักษณะงานที่ต้องการให้พัฒนา	ร้อยละ
1	พัฒนาบุคลากรให้ปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ ซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม	66.2
2	เผยแพร่ความรู้กฎหมายที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน	62.3
3	เปิดโอกาสให้ชุมชน/ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม	53.5
4	ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม	44.6
5	เร่งรัดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมให้รวดเร็วยิ่งขึ้น	44.3
6	ให้ความรู้เรื่องขั้นตอนการติดต่อกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	43.8
7	ปรับปรุงการประสานงานระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	36.4

ตารางที่ 4 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกของหน่วยงานต่างๆ

ลำดับที่	หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	เชื่อมั่น	ไม่เชื่อมั่น	ไม่แน่ใจ	รวม
1	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	37.6	24.7	37.7	100.0
2	สำนักงานอัยการ	37.1	16.0	46.9	100.0
3	ศาล	52.6	11.7	35.7	100.0
4	กรมคุมประพฤติ	25.3	19.6	55.1	100.0
5	กรมราชทัณฑ์	25.7	19.3	55.0	100.0

ตารางที่ 5 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ที่ระบุความเห็นต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

ที่	มาตรการ/วิธีการ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	รวม
1	อาชญากรที่ "ไม่ใช่มืออาชีพ" หรือที่กระทำผิดโดยพลาด พึง ให้ถูกควบคุมประพฤติหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ชดใช้โดยไม่ต้องเข้ารับโทษในเรือนจำ	47.0	34.3	18.7	100.0
2	ควรมีมาตรการระงับข้อพิพาทในคดีความผิดไม่ร้ายแรง "ให้ ยุติได้โดยไม่ต้องขึ้นศาล"	54.8	26.6	18.6	100.0
3	ควรมีการเพิ่มแนวทางการลงโทษด้วยการคุมประพฤติหรือ การชดใช้ความผิดด้วยการทำงานบริการสาธารณประโยชน์ มากขึ้น และลดการฟ้องร้องคดีต่อศาลลง	54.4	20.2	25.4	100.0
4	ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตรวจสอบควบคุม ระบบการทำงานในกระบวนการยุติธรรม	76.9	6.4	16.7	100.0

ตารางที่ 6 แสดงความคิดเห็นต่อคำถามที่ว่า "ถ้าหากท่านพบเห็นการกระทำผิดความผิด ท่านเต็มใจที่จะให้การ เป็นพยานหรือไม่"

ลำดับที่	ความเต็มใจที่จะเป็นพยาน	ร้อยละ
1	เต็มใจ	43.1
2	ไม่เต็มใจ	52.0
3	ไม่มีความเห็น	4.9
	รวม	100.0

ตารางที่ 7 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุเหตุผลที่ไม่เต็มใจจะให้การเป็นพยาน (เฉพาะผู้ที่ตอบว่าไม่เต็มใจ ร้อยละ 52.0)

ลำดับที่	เหตุผลของกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1	ไม่มั่นใจว่าจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยได้	78.8
2	ไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับตำรวจ	27.3
3	ไม่อยากเสียเวลา	13.6
4	ไม่ได้รับสิ่งตอบแทนที่น่าพอใจ	3.4
5	อื่นๆ ไม่อยากเดือดร้อน เป็นต้น	2.8

หมายเหตุ ระบุได้มากกว่า 1 คำตอบ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. การรู้จักเกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ประชาชนทั่วประเทศมีการรู้จักหรือเคยได้ยินข่าวคราวต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเรียงตามลำดับดังนี้ อันดับแรกตำรวจ มีผู้รู้จัก/เคยได้ยินข่าวคราวมากที่สุดร้อยละ 92.1 (ที่เหลือคือผู้ไม่รู้จัก/ไม่เคยได้ยินข่าวร้อยละ 7.9) รองลงมาคือผู้พิพากษา มีผู้รู้จักร้อยละ 60.7 พนักงานอัยการมีผู้รู้จักร้อยละ 55.9 เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีผู้รู้จักร้อยละ 51.8 และพนักงานคุมประพฤติมีผู้รู้จักร้อยละ 47.7

2. ความต้องการให้พัฒนางานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการให้พัฒนางาน ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมากที่สุดร้อยละ 72.3 รองลงมาคือต้องการให้พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ/สุจริต/ยุติธรรม ร้อยละ 66.2 ต้องการให้เผยแพร่ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนร้อยละ 62.3 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมร้อยละ 44.6 เร่งรัดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมร้อยละ 44.3

3. ความมั่นใจต่อหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม

ปรากฏว่า “ศาล” เป็นหน่วยงานที่ประชาชนมั่นใจมากที่สุดโดยมีผู้ที่ระบุว่ามั่นใจร้อยละ 52.6 (ระบุว่าไม่มั่นใจร้อยละ 11.7 และไม่แน่ใจร้อยละ 35.7) รองลงมาคือ หน่วยงาน “สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” มีผู้มั่นใจร้อยละ 37.6 (ที่เหลือคือไม่มั่นใจ และไม่แน่ใจ) หน่วยงาน “สำนักงานอัยการ” มีผู้มั่นใจร้อยละ 37.1 “กรมราชทัณฑ์” มีผู้มั่นใจร้อยละ 25.7 และ “กรมคุมประพฤติ” มีผู้มั่นใจร้อยละ 25.3

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าในส่วน of “สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” มีอัตราคนที่ไม่มั่นใจค่อนข้างสูงมากกว่าหน่วยงานอื่น ๆ คือมีผู้ไม่มั่นใจร้อยละ 24.7 ส่วนกรมคุมประพฤติ และกรมราชทัณฑ์ มีผู้ที่ระบุว่า “ไม่แน่ใจ” มากกว่าหน่วยงานอื่น ๆ (มีผู้ระบุไม่แน่ใจร้อยละ 55.1 และ 55.0 ตามลำดับ) ซึ่งน่าจะมาจากเหตุผลที่ว่าหน่วยงานทั้งสองแห่งเป็นหน่วยงานที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้าไปเกี่ยวข้องกับน้อยกว่าหน่วยงานอื่น ๆ

4. ประชาชนมีความต้องการร่วมตรวจสอบในกระบวนการยุติธรรม

จากการศึกษาครั้งนี้กล่าวได้ว่าประชาชนมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมตรวจสอบในกระบวนการยุติธรรมค่อนข้างสูง ดังจะเห็นได้จากคำถามที่ว่า “ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมตรวจสอบควบคุมการทำงานในกระบวนการยุติธรรม มีผู้ที่ระบุว่า “เห็นด้วย” สูงถึงร้อยละ 76.9 ในขณะที่คนที่ตอบว่า “ไม่เห็นด้วย” มีเพียงร้อยละ 6.4 และที่ไม่แน่ใจมีร้อยละ 16.7

5. ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นพยาน

ต่อคำถามที่ว่า “ถ้าหากพบเห็นการกระทำผิดท่านเต็มใจที่จะให้การเป็นพยานหรือไม่” ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะไม่เต็มใจ ดังจะเห็นว่าผู้ที่ตอบว่า “ไม่เต็มใจ” มีร้อยละ 52.0 ส่วนคนที่เต็มใจมีร้อยละ 43.1 (อีกที่เหลือคือไม่มีความเห็นร้อยละ 4.9) เหตุผลสำคัญที่ประชาชนไม่อยากเข้าไปเป็นพยานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.8) ตอบว่า ไม่มั่นใจว่าจะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยได้ ซึ่งในประเด็นนี้คณะผู้วิจัยถึงเห็นว่า “กฎหมายคุ้มครองพยาน” จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณานำมาปฏิบัติจริงในประเทศไทยต่อไป

สำนักวิจัยแอแบคโพลล์ โทร. 7191549-50

www.abacpoll.com

เรียน กองบรรณาธิการข่าว

จำนวน 9 แผ่น

สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

- เสนอ

บทสรุปผลการวิจัยภาคสนาม เรื่อง

**สำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม
กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
กระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ**

ที่มาของโครงการ

เจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมได้แก่ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา ผู้คุมประพฤติ และราชทัณฑ์ เป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการสำคัญสำหรับอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในสังคม ที่ผ่านมามีได้เกิดข้อสงสัย และเกิดข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทของกระบวนการยุติธรรมว่าจะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนในสังคมอย่างแท้จริงหรือไม่ ในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวไปสู่สังคมประชาธิปไตยมากขึ้น การตรวจสอบองค์กรต่างๆ ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง กระบวนการยุติธรรมจึงอยู่ในข่ายที่สาธารณชนสนใจใคร่ที่จะตรวจสอบ จึงสมควรที่จะได้มีการสำรวจ ความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เอื้อประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนส่วนใหญ่ตามครรลองของประชาธิปไตยต่อไป

สำนักวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเทอร์เน็ตโพลล์ (เอแบคโพลล์) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (เอแบค) จึงได้ดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ขึ้น โดยได้ทำการสำรวจภาคสนามหาข้อมูลเชิงสถิติศาสตร์ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนที่เคยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักวิจัยฯ ได้จัดส่งอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลลงพื้นที่เป้าหมายเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักวิชาการด้านระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อสำรวจประสบการณ์และความพึงพอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม
2. เพื่อค้นหาข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยภาคสนามของสำนักวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเตอร์เนตโพลล์ หรือเอแบคโพลล์ในครั้งนี้เรื่อง “สำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม : กรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั่วประเทศ” ดำเนินโครงการสำรวจระหว่างวันที่ 1 กันยายน - 4 ตุลาคม 2543 จากประชาชนที่เคยเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

ประเภทของการสำรวจวิจัยครั้งนี้คือ การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิแบ่งกลุ่ม (stratified cluster sampling) ในกรณีเลือกพื้นที่ตัวอย่าง และใช้เทคนิคแบบ probability proportionate to size sampling โดยให้มีลักษณะตัวแปรสอดคล้องกับลักษณะของประชากรที่ได้จากการทำสำมะโนกระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ 16 จังหวัดทั่วประเทศ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง (สมุทรปราการ เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี) ภาคเหนือ (ลำปาง นครสวรรค์ เชียงราย) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ขอนแก่น นครราชสีมาบุรีรัมย์ อุบลราชธานี เลย) และภาคใต้ (นราธิวาส สงขลา และนครศรีธรรมราช)

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คือ 1,455 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์

ความคลาดเคลื่อนจากการกำหนดตัวอย่าง (Margin of error) ร้อยละ ± 4.0 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกชุดก่อนนำเข้าวิเคราะห์ข้อมูลประมาณที่ใช้เป็นของมหาวิทยาลัย

ผลสำรวจที่ค้นพบ

จากการพิจารณาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 35.3 พักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และร้อยละ 64.7 อยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งร้อยละ 51.9 เป็นเพศชาย ร้อยละ 48.1 เป็นเพศหญิง นอกจากนี้ ร้อยละ 38.8 อยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี ร้อยละ 23.5 อายุ 30 - 39 ปี ร้อยละ 18.1 อายุ 40-49 ปี ร้อยละ 12.3 อายุต่ำกว่า 20 ปี และร้อยละ 7.3 อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษา ร้อยละ 32.9 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 26.0 สำเร็จการศึกษาระดับสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่า ร้อยละ 25.0 สำเร็จการศึกษาระดับสูงสุดระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ในขณะที่ และร้อยละ 16.0 ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส.

ประเด็นสำคัญของการวิจัยที่ค้นพบปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ประสพการณ์ที่เคยเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับที่	ประสพการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1	เป็นผู้ต้องหา/จำเลย	31.4
2	เป็นผู้เสียหาย/โจทก์	31.1
3	เป็นญาติ/คนใกล้ชิด/เพื่อนของผู้เสียหายหรือโจทก์	23.3
4	เป็นพยาน	14.6
5	เป็นญาติ/เพื่อนของผู้ต้องหาหรือจำเลย	14.5
6	เป็นญาติ/เพื่อนของนักโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติ	12.9
7	เป็นนักโทษ/ผู้ถูกคุมประพฤติ	1.7

ตารางที่ 2 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ประสพการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ลำดับที่	ประสพการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1	เคยถูกจับ / ปรับ / ตักเตือนข้อหาต่างๆ	39.9
2	เคยไปแจ้งความร้องทุกข์ / กล่าวโทษ	36.7
3	เคยเข้าร่วมโครงการชุมชนสัมพันธ์	12.0
4	เคยไปเป็นพยานที่สถานีตำรวจ	10.7
5	ประสพการณ์อื่นๆ	8.0
6	เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีต่างๆ	6.2
7	ไม่มีประสพการณ์เกี่ยวข้องกับตำรวจโดยตรง	17.4

ตารางที่ 3 แสดงค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ระบุ ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ “เจ้าหน้าที่ตำรวจ”

ลำดับที่	ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1	พอใจ	22.7
2	ไม่พอใจ	72.5
3	ไม่มีความเห็น	4.8
	รวมทั้งสิ้น	100.0